

EVROPSKÝ FILOZOFICKÝ A HISTORICKÝ DISKURZ

**Svazek 9
2. vydání
2023**

**EUROPEAN PHILOSOPHICAL
AND HISTORICAL DISCOURSE**

**Volume 9
Issue 2
2023**

DOI: 10.46340/ephd.2023.9.2

Přístup redakce

Evropský filozofický a historický diskurz – mezinárodní časopis věnovaný zkoumání aktuálních problémů moderní filozofie, dějin filozofického myšlení, teorie a filozofie dějin, analýzy historických procesů v různých světových regionech, včetně dějin střední a východní Evropy. Pro publikaci v časopisu přijímají se vysoce kvalitní články, což představují důležité inovativní, teoretické, koncepční, metodické a empirické příspěvky v příslušných oborech filozofie a historické vědy. V časopisu se uplatňuje systém anonymního recenzování (peer-review) pro ověření kvality vědeckých článků.

Evropský filozofický a historický diskurz má velký zájem zejména o mezioborové studie ve filozofickém a historickém směru. Uvítané jsou zejména zkoumání v rámci pokročilé a slibné oblasti historie, včetně výzkumu o ustní historii a historické informatiky.

Evropský filozofický a historický diskurz přijímá k publikaci jenom původní materiály a nebere v úvahu možnost zveřejňovat dříve otištěné články.

Redakční kolégie:

Šéfredaktor

Mykola Zhurba, D.Sc. filozofie, profesor, Manitoba Univerzita, Katedra germanistiky a slavistiky (*Kanada*)

Zástupce šéfredaktora

Mykola Poliovy, doktor politických věd, profesor, Univerzita Komenského (*Slovensko*)

Technický redaktor

Maryna Kalashlinska, Centrum pro mezinárodní spolupráci města Lublin (*Polsko*)

Administrativní redaktor

Alina Polukhina, PhD v politických vědách, Oddělení expertní analytické činnosti, Gruzínsko-ukrajinské expertní centrum (*Ukrajina*)

Redakční kolégie

Oksana Dovhopolová, PhD. phyl., profesorkyně, Odesská Národní univerzita jm. I.I. Mečnikova (*Ukrajina*)

Rustem Kadyrzanov, ScD (Doktor filozofie), Profesor, Kazašská univerzita Mezinárodních vztahů a světových jazyků, jm. Ablai chána, Ústavu filozofie, politologie a religionistiky (*Kazachstán*)

Oana Kamelie Serban, PhD, Univerzita Bukurešťská (*Rumunsko*)

Viorel Vizerianu, Univerzita Bukurešťská (*Rumunsko*)

Oleksii Kchalapsis, Ph.D., Doktor filozofie, profesor, Národní hutní akademie Ukrajiny (*Ukrajina*)

Taras Goncharuk, Doktor historie, profesor, Odesská Národní univerzita jm. I.I. Mečnikova (*Ukrajina*)

Liudmyla Kormyč, PhD., Doktor historie, profesorkyně, Národní univerzita "Odeská právnická akademie" (*Ukrajina*)

Yrii Kotliar, PhD., Doktor historie, profesor, Černomorská státní univerzita jm. Petra Mohyly (*Ukrajina*)

Yevgen Kuzmin, PhD., Doktor historie, muzeum Jad-Vašem (*Izrael*)

Mykola Russev, PhD., Doktor historie, Vyšší antropologická škola, Chisinau (*Moldova*)

Andrzej Strojnowski, PhD., Doktor historie, Akadémie im. Jana Długosza, Częstochow (*Polsko*)

Oleksandr Bezručko, doctor v oboru umění, profesor, Kyjivská nacionální univerzita kultury a umění (*Ukrajina*)

Volodymyr Horpenko, PhD., doctor v oboru umění, professor, Kyjivská nacionální univerzita kultury a umění (*Ukrajina*)

Jurij Loshkov, PhD., doctor v oboru umění, profesor, Charkivská Statní Akadémie umění (*Ukrajina*)

Časopis je indexovaný v mezinárodních scientometrických databázích Index Copernicus International Journals Master List: <https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=46666>

Editorial Policy

The European philosophical and historical discourse is international Journal dedicated to researches on topical issues of modern philosophy, history of philosophical thought, cultural studies, theory and philosophy of history, analysis of historical processes in particular regions of the world, including history of Central and Eastern Europe countries. The Journal aims at publishing of high quality articles that may bring innovative and significant theoretical, conceptual, methodological and empirical contribution to relevant scientific fields. The Journal works with anonymous peer-review system that verifies scientific quality of submitted articles.

The European philosophical and historical discourse has a particular interest in interdisciplinary researches in the field of philosophy, cultural studies and history, but by no means restricts its interests to these spaces. Researches in the field of advanced and promising directions of history such as oral history and digital history are also welcomed.

The European philosophical and historical discourse accepts original materials which are not under consideration elsewhere at the time of submission and does not accept already published materials.

Editorial Committee:

Editor In Chief

Mykola Zhurba, D.Sc. in Philosophy Science, professor, University of Manitoba Department of German and Slavic Studies (*Canada*)

Deputy Editor In Chief

Mykola Polovyi, D.Sc. in Political Science, Professor, Comenius University (*Slovakia*)

Technical Editor

Maryna Kalashlinska, International Cooperation Centre of the Lublin City Office (*Poland*)

Administrative Editor

Alina Polukhina, PhD in Political Science, Department of Expert Analytical Activities, Georgian-Ukrainian Expert Center (*Ukraine*)

Editorial Board

Oksana Dovhopolova, ScD in philosophy, professor, Odessa National I.I. Mechnikov University (*Ukraine*)

Rustem Kadyrzhanov, ScD in philosophy, Professor, Kazakh Ablai khan University of International Relations and World Languages; Institute of Philosophy, Political Science and Religious Studies (*Kazakhstan*)

Oana Camelia Serban, PhD in philosophy, University of Bucharest (*Romania*)

Viorel Vizureanu, PhD, professor, University of Bucharest (*Romania*)

Oleksii Halapsys, ScD in philosophy, professor, The National Metallurgical Academy of Ukraine (*Ukraine*)

Taras Honcharuk, ScD in history, professor, Odessa National I.I. Mechnikov University (*Ukraine*)

Liudmyla Kormych, ScD in history, professor, The National University "Odessa Law Academy" (*Ukraine*)

Yurii Kotliar, ScD in history, professor, Petro Mohyla Black Sea State university (*Ukraine*)

Yevhen Kuzmin, PhD in history, Yad Vashem Museum (*Israel*)

Mykola Russiev, ScD in history, High Anthropological School (*Moldova*)

Andrzej Stroinovskiy, ScD in history, professor, Jan Dlugosz Academy (*Poland*)

Oleksandr Bezruchko, Doctor of Arts, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts (*Ukraine*)

Volodymyr Horpenko, Doctor of Arts, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts (*Ukraine*)

Yurii Loshkov, Doctor of Arts, Professor, Kharkiv State Academy of Culture (*Ukraine*)

The Journal is indexing by Index Copernicus:

<https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=46666>

EVROPSKÝ FILOZOFICKÝ A HISTORICKÝ DISKURZ

Evidenční číslo: MK ČR E 22312

Vydavatel: BEROSTAV DRUŽSTVO

Vlastislavova 562/15, 140 00, Praha 4 – Nusle

<http://ephd.cz>

Table of contents

POLITICAL HISTORY

Vladyslav Kiorsak, THE PERCEPTION OF THE RUS IN HAUKSÓK:
THE VOICE AND SILENCE OF HISTORICAL 5

HISTORY OF CULTURE AND CULTUROLOGY

Olena Moskalenko-Vysotska, Yurii Vysotskyi, THE PLACE AND ROLE
OF THE VERBAL DEFINITION OF THE OVERTASK IN THE ACTOR'S SCHOOL
OF K. S. STANISLAVSKY..... 15

REQUIREMENTS TO MANUSCRIPTS (in Czech) 24

REQUIREMENTS TO MANUSCRIPTS (in English) 28

POLITICAL HISTORY

DOI: 10.46340/ephd.2023.9.2.1

Vladyslav Kiorsak

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3144-2405>

*Institute of Ukrainian Studies named after I. Kryp'yakevych
of The National Academy of Sciences of Ukraine, Ukraine*

THE PERCEPTION OF THE RUS IN HAUKSBÓK: THE VOICE AND SILENCE OF HISTORICAL SOURCE

The “Hauksbók” is a valuable source for studying the collective perceptions of Icelanders and the politics of memory in the Norwegian kingdom during the Late Middle Ages. This complex work comprises a collection of texts aimed at promoting the values and scientific frameworks popular in European culture. The author of the book, Haukr Erlendsson, viewed his work as a crucial instrument for political influence. Through his texts, he endeavored to contextualize the histories of Norway and Iceland within a European framework and legitimize the ruling dynasty's territorial claims. It is essential to analyze the role of Rus and Eastern Europe within the historical paradigm of the “Hauksbók”, The author employed plots that were prevalent in medieval Scandinavian tradition. Therefore, understanding the evolving perception of Rus in different periods and traditions becomes pivotal. Upon examining the texts in the “Hauksbók”, a notable decline in interest in Rus compared to other works becomes evident. The author omitted any mention of Eastern Europe in the context of the myth about Trojan migration, and he also avoided incorporating Eastern European plots while describing the Germanic motifs in “Hervarar saga ok Heiðreks”. Furthermore, Rus is absent in the 'empire' of Ragnar Lothbrok. This can be attributed to shifts in worldview and the political landscape. The “Hauksbók” bore witness to a transition towards new cultural values and scientific frameworks. The politics of Europeanization resulted in a stronger influence of European authors in the North, leading to a departure from the prominence of Eastern European elements and a focus on the European Catholic paradigm. Additionally, Norwegian kings lacked family ties with the Rurikids, and the territory of Rus suffered significant destruction during the Mongol invasion in the 13th century. These factors likely contributed to the diminished interest in these territories during the writing of works that held significant importance for the politics of memory in Norway.

Keywords: Collective memory, Medieval Scandinavia, Rus, Sagas, Hauksbók.

Hauksbók stands out as a captivating exemplar of Icelandic literature from the Late Middle Ages. This remarkable work serves as the *magnum opus* of Haukr Erlendsson (1265–1334), a famous Icelandic scholar and influential political figure. What makes this text particularly significant is that it represents one of the few comprehensive works attributed to this distinguished author. While it is acknowledged that not every section bears the direct hand of Haukr himself, the majority of the text was written under his careful oversight. The writing of this book is estimated to have taken place between 1302 and 1310, a period during which Haukr held one of the most prominent positions in the Kingdom of Norway. He served as a lawspeaker, knight, and was a member of the royal council.

The book is currently preserved in three main manuscripts: AM 371, AM 544 4to, and AM 675 4to. Its contents comprise a comprehensive library, as it encompasses a diverse range of texts, including renowned Icelandic works and significant European texts that were translated by Haukr and his colleagues¹. Within its pages, an inquisitive reader will find “Landnámabók”, a foundational text that played a crucial role in shaping pre-modern Icelandic identity and collective memory. Additionally, it includes “Kristni saga”, “Fóstbrœðra saga”, and “Eiríks saga rauða”, texts that provide insights into the historical past of Iceland. Moreover,

¹ Harðarson, G. (2016). Hauksbók og alfræðirit miðalda. *Gripla*, 27, 127-130.

the author dedicates a significant portion of the book to sagas that mythologize the Scandinavian heritage. Notably, these include "Hervarar saga", "Ragnarssona þátr", "Af Upplendinga konungum", and ancient eddic poetry such as "Völuspá"¹.

Works of European origin should be listed separately, including encyclopedic fragments, biblical stories, geographical, theological, and philosophical treatises. Additionally, it is important to distinguish protohistorical compositions such as the "Trójumanna saga", which is a translated text based on the works of Dares Phrygius, Ovid, and Vergil. Other significant protohistorical texts include "Breta sögur", "Seven Precious Stones And Their Nature", the short mathematical treatise "Algorismus", "Prognostica Temporum", and the encyclopedic work "Elucidarius"².

Sverrir Jacobson emphasized the significance of the "Hauksbók" as a representation of Haukr's worldview. By studying this book, we have a unique opportunity to conduct comprehensive research on the author's worldview and the collective worldview of his community. Through the analysis of this manuscript, we can gain insights into the collective memory and intellectual culture of that era³.

Hans Jacob Orning highlights the significance of an approach that emphasizes the research of sagas within the context of their manuscripts. This approach is particularly crucial for the fornaldarsögur and riddarasögur. Orning argues that fornaldarsögur should be seen as a historiographic category. These sagas are often written alongside sagas from other genres, and the combination of these works provides more meaningful insights than categorizing them into specific genres. According to this approach, each version of a saga becomes an independent work worthy of examination. Changes and unique aspects in different versions can be the subject of research. Orning suggests that fragments that lost their relevance may have been modified or omitted, while contemporary themes were expanded upon and improved. Furthermore, studying how these texts were combined in a single manuscript can help us comprehend the author's logic⁴.

The works of Haukr Erlendsson serve as perfect material for adopting this approach. Haukr, being both a learned scholar and a member of the Norwegian royal court, provides us with a valuable opportunity to examine his works through the lens of the politics of memory within the Norwegian kingdom. Furthermore, Haukr's access to European libraries allowed him to draw from the finest primary sources and construct his narratives in alignment with contemporary European historiographical trends⁵.

The objective of this paper is to investigate the distinctive features of Haukr's version of Scandinavian history and gain insight into the position of Rus and Eastern Europe within this historical narrative. By examining the emphasized aspects and the suppressed elements, we can gain valuable insights into the author's values, perceptions of geographical space, and the positioning of Norway within that context.

The aim of Hauksbók extended beyond being a mere textbook for the elites of its time. It sought to establish the position of Iceland and Norway within the European Catholic worldview of that era. The author skillfully incorporated the concepts and ideas put forth by European historians and adapted them to fit his own historical framework.

The geographical section of "Hauksbók" comprises translated fragments of treatises authored by prominent figures such as Isidore of Seville, Honorius Augustodunensis, Petrus Alphonsi, Bede, and others. In addition, it incorporates biblical narratives, ecclesiastical and geographical works, as well as protohistoric sagas. This chapter assumes great significance as it serves as a prologue to the subsequent elaboration of concepts presented in the sagas. It constitutes a methodological justification of the author's scientific worldview and establishes the framework for the interpretation of history. By utilizing these texts, the author delineates the geographical boundaries of the known world during their time, which were largely influenced by Greco-Roman and Continental European scientific traditions. This can elucidate the author's particular interest in the exotic lands of the East, which were often associated with ancient legends, tales of unimaginable treasures, and mythical creatures. The Crusades, in particular, reignited a fascination with such legends.

¹ Ashman Rowe, E. (2008). Literary, codicological and political perspectives on Hauksbók. *Gripla*, 19, 57-60; Harðarson, G. (2017). The Hauksbók: An Example of Medieval Modes of Collecting and Compilation. In *The Dynamics of the Medieval Manuscript; Text Collections from a European Perspective*, 131-135.

² Ibid, 53-56

³ Jakobsson, S. (2007). Hauksbók and the Construction of an Icelandic World View. *Saga-Book*, 31, 36.

⁴ Orning, H. J. (2015). Legendary sagas as historical sources. *Tabularia*, 15, 57-73.

⁵ Jakobsson, S. (2010). State formation and pre-modern identities in the North; A synchronic perspective from the early 14th century. *Arkiv för Nordisk filologi*, 125, 67-82.

The geographic-spatial discourse "Hauksbók" begins with a description of the world's rivers and springs that have magical properties. The author follows the European tradition and singles out four rivers that flow from Paradise. The first is the Phison River flowing in India, the second is the Egyptian Nile, and the third and fourth are the Tigris and Euphrates in Mesopotamia. Thus, the author claims that Paradise is located somewhere in Asia¹. This is confirmed by the next fragment of the text "Fra paradiso" (About paradise). It mentions that "paradis er i austri heimsens" (paradise is in the east of the world)².

In the next fragment, entitled "Her segir fra þui huersu lond liggia i veroldenni", the author describes in detail the riches of Indialand, as well as dragons, griffins, and manticores. He briefly recounts the legend of the Tower of Babel and mentions Mount Sinai and Judea, where Jesus Christ was born, baptized and suffered. In addition to these regions, the author surprises readers with stories about amazing people and fantastic animals from different parts of the East. It combines biblical stories with accounts of important historical events, such as the Trojan War or the Council of Nicaea³.

Rus is mentioned in this part during the description of Europe. According to the author, the easternmost part of Europe is Suípioð hin micla. Ruzcia, also known as Garðariki, is located in this part. The information contained in the mentioned fragment is based on local Scandinavian tradition, as the author goes on to list the largest cities in the country and uses typical Icelandic place names. Hauk mentions eight cities: Moramar, Rostofa, Surdalar, Holmgarðr, Syrnes, Gaðar, Palteskia, Kœnugarðr⁴. Most of these names are found in other works and have a historical background. The only exceptions are the enigmatic names Gaðar and Syrnes, the exact meaning of which is debated⁵. Along with Rus, Hauk mentions Kirialir, Refalir Tafeistaland, Virland, Eistland, Lifland, Kurl(and), Erml(and), Pulína land, Vindland. Further, the author mentions En austr fra Polena er Reiðgota land, oc þa Hunland (To the east of Poland one finds Reiðgotaland and Hunland)⁶.

The author devotes a separate part to the text about the giant nations, which is called "Her segir fra marghattaðum þjóðum." This fragment was also based on "Etymologiae" by Isidore of Seville. In it, the reader meets descriptions of various monsters, giants and terrors that inhabit the Earth. This treatise is not unique to the Icelandic tradition⁷. The same information can be found in another manuscript, AM 198, 8. When comparing this version with Haukr's one, as well as with Isidore's original text, it is noticeable that Haukr omitted geographical details related to Scythia and Svitjod the Great. If AM 198, 8 states that the snow-white giants albanis who live in Scythia and Svitjod the Great, then Haukr simply limits himself to describing their characteristics and does not specify their geographical location. Along with the albanis live warlike women who wage the same wars as men elsewhere. According to the manuscript AM 198, 8, this country was next to the Land of albanis, which was in Svitjod the Great. Haukr avoids such specifications⁸.

This part is an abridged version of a fragment from Isidore's IX book "Etymologiae". In it, the author mentions Scythia as an abstract territory in Asia. The Scythians themselves are considered one of the most ancient peoples, from whom the peoples of Bactria and Parthia came. Albanians and Amazons lived next to the Scythians⁹. Haukr repeated this information but did not use the term "Scythia" or "Svitjod the Great", which is the Norse equivalent of Scythia. Probably, the author deliberately omitted these details, since they are intricately connected with previous fragments, where Svitjod the Great is described as a state on the eastern edge of Europe, where Rus and large cities are located. These peoples and cities were well known to the Normans, who in the 9th - 11th centuries maintained close relations with Rus and the surrounding territories. Therefore, the myth of Scythians, Albanis and Amazons could contrast with the general narrative.

However, this work still mentions the localization of Scythia as part of Asia. In the preface to the story about monsters, there is a fragment that tells about the settlement of the world by the sons of Noah, including

¹ Hauksbok (1892). *Udgiven efter de Arnagnaeske Handskrifter*. Kobenhavn: Thieles, 371, 544 og 675, 150-151.

² Ibid, 152.

³ Ibid, 153-155.

⁴ Ibid, 155.

⁵ Jackson, T. N. (2019). *Eastern Europe in Icelandic Sagas*: Arc Humanities Press, 93-106.

⁶ Hauksbok (1892). *Udgiven efter de Arnagnaeske Handskrifter*. Kobenhavn: Thieles, 371, 544 og 675, 155.

⁷ Ibid, 165-166.

⁸ Мельникова, Е. (1986). *Древнескандинавские географические сочинения. Тексты, перевод, комментарий*. Москва: Наука, 178.

⁹ Barney, S.A. (trans.) (2002). *The Etymologies of Isidore of Seville*. Cambridge: Cambridge University Press, 194-195.

the Eastern part of the world. This passage mentions Svitjod the Great alongside Albanialand, Bactria and Quennland, which is known as the land of the Amazons¹. This fragment may explain the lack of geographical detail in the following chapters, and the author simply avoided repetition, since he had already provided a general map of the world.

The localization of Scythia in the writings of the time was a matter of controversy. If we turn to the "Descriptions of the Earth" of that period, this land was mainly associated with Garðaríki and was located in the East of Europe. However, in one of such works, Svitjod the Great was separated from Garðaríki. While the last one was traditionally depicted in Eastern Europe, Svitjod the Great was in Africa². A good example is the description from the work "Stjorn", where two Scythians are mentioned. The first is near Hyrcania and Bactria in Asia. This area has all the attributes of the Eastern part of the world and is extremely rich and dangerous. Incredible treasures are guarded here by animals and legendary creatures. Later, there is a description of the easternmost part of Europe, which is called Lower Scythia. It is located near Meotida and the Danube. Scythia includes Alania, Dacia and Gothia³. Perhaps it was this thesis that influenced the fact that Reiðgotaland and Hunland appeared next to Rus in Haukr's description.

The Scythia of "Hauksbók" combines various traditions and unites elements that at first glance seem incompatible. On the one hand, this area served as the home of Garðaríki - a real country. On the other hand, the lands of Goths and Huns were located here, and Amazons and snow-white giants also inhabited it. Scythia was both famous and mystified. It occupied the borders of Eastern Europe and Western Asia and became a clear example of how one's own scientific knowledge was combined with the European intellectual tradition.

The concept of Scythia had of great importance for the politics of memory in medieval Scandinavia. In local tradition, it was known as Svitjod the Great and became an important part of historiography. According to Snorri Sturluson, this mysterious land was associated with the Vanirs - one of the groups of Germanic gods⁴. Here, on the coast of the Northern Black Sea, was located their kingdom. In his work "Heimskringla", Svitjod the Great is also portrayed in a dualistic light. The Garðaríki state also existed in this territory, but the fantastic peoples and extreme climatic conditions on its borders were noted. It was important to Snorri because it was the place where the gods lived. Odin's travels from Asia to the North and Freyr, who became the ancestor of the Norwegian kings, began from here⁵. Thus, Eastern Europe was an important setting for Norse myths. It is clear that Greco-Roman mythological stories also influenced the idea of Svitjod. Thanks to these stories, it became the homeland of fictional peoples and fantastic creatures.

This myth is closely related to ideas about Eastern Europe in pieces of literature of that time. Legendary sagas describing exotic lands often depicted these territories through the prism of the myth of Scythia. A classic example is "Yngvars saga víðförla", where the author depicts Rus, mentions the local prince and describes the usual life of the local population. But as soon as the main characters go beyond this familiar space, they get into the fantastic Svitjod the Great, where live amazing peoples, there are flying dragons, with snakes and giants guarding incomprehensible treasures⁶. In general, this pattern became popular in many sagas about ancient times and reflected an intellectual tendency to be fascinated by the East⁷.

The geographic section of "Hauksbók" was aimed at shaping Icelanders' spatial and geographical ideas about the world. The fact that the author paid much more attention to the Eastern part of the world is the result of European influences that gave this place a cult value. However, Haukr did not limit himself to a simple translation, he tried to adapt these fragments to his concept of the politics of memory and introduced Icelandic scientific achievements. The author inherited the idea of the East as the central place of the world. He embodied the thesis that it was in Asia that the Garden of Eden was located and it was from there that

¹ Hauksbok (1892). *Udgiven efter de Arnemagnæanske Handskrifter*. Kobenhavn: Thieles, 371, 544 og 675, 165.

² Мельникова, Е. (1986). *Древнескандинавские географические сочинения. Тексты, перевод, комментарий*. Москва: Наука, 88.

³ Там же, 142.

⁴ Finlay, A., Faulkes, A. (trans.) (2008). *Snorri Sturluson. Heimskringla*. London: Viking Society for Northern Research, I, 6.

⁵ Ibid, 7-11.

⁶ Глазырина, Г. (1996). *Сага об Ингваре Путешественнике*. Москва: Восточная литература.

⁷ Kiorsak, V. (2022). Eastern European elements of Egils saga Einhenda ok Asmundar Berserkjabana through the prism of Greco-Roman, and Germanic myths. *Scandia: Journal of Medieval Norse studies*, 5, 6-27.

the ancestors of modern Icelanders came. At the same time, the author tried to include the northern countries in this map, adding information about the sons of Noah, from whom the Normans descended, as well as mentioning the first priests of the Scandinavian lands. Such information not only created a historical myth, important for the formation of early modern identity but also placed the history of Scandinavia in a pan European context.

"Trójumanna saga" and "Breta saga" became the logical continuation of Haukr's story. These works played an important role in education at that time. They were the translations of well-known European works and aimed at attracting the Nordic intelligentsia to European intellectual culture. The choice of these works was not accidental. They largely served to shape important values and adapted to the local cultural context, as well as the politics of memory.

"Trójumanna saga" contains the key information from Dares Phrygius, and "Breta sögur" from Geoffrey of Monmouth. Both of these texts together tell about the European migration of the Trojans and use ancient myths in the late medieval literary tradition. The author of "Trójumanna saga" presents us with a complete overview of these myths, starting with the abduction of Helen and ending with the story of Aeneas¹, which smoothly transitions into "Breta sögur". This work expands on the Trojan myth and tells the story of the founding of Britain by Brutus, the Trojan who discovered the land. The narrative then covers the descendants of Brutus, who became local kings, and describes King Arthur and the Christianization of Britain². The work ends with a list of English kings, including Æthelstan, who became the adoptive father of Haakon, the son of the Norwegian king Harald Fairhair³.

The substantiation of rights to the Trojan past was not uncommon in medieval historiographical traditions. Attribution to the ruling dynasties of Trojan origin, as well as myths about the settlement of various lands by Trojans, became a widespread tool of politics of memory in Europe at that time⁴. The great European powers used this myth to strengthen their power in opposition to Rome, to justify the crusades, and also in the internal struggle for power. States that were in the orbit of intellectual influences imitated these myths and tried to use them during the construction of their own history⁵.

The fragment with the adoption of Haakon by Æthelstan was apparently added by Haukr. It was intended not only to embed the history of Norway in the European context but also to show the kinship of the Norwegian royal family with the Trojan past. According to Sverrir Jakobsson, Britain became a transit point for the northward migration of the Trojan heritage⁶.

The use of Britain as an intermediate point was not the only option in justifying the kinship of the Scandinavians with the Trojans. The already mentioned Odin of "Heimskringla", according to the author, came from Tyrkland, which was located near Svitjod the Great to the south of it. From there he came to Garðaríki where he became the ruler. Then he went to Saxland where he conquered many lands and put his sons to rule these lands. From Saxland he travelled north to Scandinavia and established his kingdom there⁷. Another important figure was Yngvi – Freyr, the legendary founder of the Yngling dynasty. He was a representative of the vanir and came from the Northern Black Sea region. Freyr was one of the priests of Odin and began to rule in Sweden. Many Swedish and Norwegian kings descended from him⁸.

The country of the Turks, from which came Odin, should be identified with Troy. This is confirmed by the Prose Edda, which states that the homeland of the Æsir is Troy, which is located in Turkey⁹. In this work, Snorri Sturluson presents an expanded version of the Trojan story. The author notes that Troy is a huge country in which there are twelve states. One of the supreme rulers of this state, Odin, received a prophecy according to which there were lands in the North where he would gain the greatest glory. Odin gathered

¹ Hauksbok (1892). *Udgiven efter de Arnamagnaeanske Handskrifter*. Kobenhavn: Thieles, 371, 544 og 675, 193-230.

² Ibid, 231-302.

³ Ibid, 301-302.

⁴ Eldevik, R. (1993). Troia Redux: A Medieval Tradition, an old Norse mystery. *Enarratio*, 2, 36-46; Faulkes, A. (1979). Descent from the gods. *Medieval Scandinavia*, 11, 1-37.

⁵ MacMaster, T. J. (2014). The Origin of the Origins: Trojans, Turks and the Birth of the Myth of Trojan Origins in the Medieval World. *Atlantide*, 2, 1-12.

⁶ Jakobsson, S. (2007). Hauksbók and the Construction of an Icelandic World View. *Saga-Book*, 31, 31.

⁷ Finlay, A., Faulkes, A. (trans.) (2008). *Snorri Sturluson. Heimskringla*. London: Viking Society for Northern Research, I, 7-11.

⁸ Ibid, 7.

⁹ Faulkes, A. (2005). *Snorri Sturluson Edda Prologue and Gylfaginning*. London: Viking Society for Northern Research, 5-7.

people and went on a journey. First, he came to Saxland. Many great kings descended from him there, who inherited local lands and founded ruling families. Eventually, Odin arrived in Reiðgotaland, which the author associated with Jutland. There, the Scyldings dynasty descended from him. Then, Odin went to Sweden where he became the founder of the Yngling dynasty. Many people who inhabited Saxland and the Nordic countries came from the æsir – Scandinavian gods¹.

In one of the oldest Icelandic works, "Íslendingabók", there are also references to this myth. The author of this work, Ari Þorgilsson, provides a genealogical list of his ancestors. The founder of his family was the aforementioned Yngvi - the mythical ancestor of the Swedish and Norwegian Ynglings. Ari calls Yngvi the ruler of the Turks, and his successor Njörðr the king of the Swedes². The same thesis is developed by the authors of the sagas. In the work "Frá Fornjóti ok hans ættmenným" a list of ancestors of Harald Fairhair is described³. The author considers Burri, the ruler of the country of the Turks, to be the founder of his family. His grandson was Odin. It is interesting that another saga, "Sturlaug's saga nysmaama", tells that the Turks and Asians were the first settlers in the northern lands⁴. "Sverris saga" in "Flateyjarbók" edition provides an expanded version of this genealogy and continues it to the very first man - Adam⁵.

It is obvious that Haukr, as one of the most educated people in Scandinavia at the time, was aware of the popularity of the Trojan theories of the origin of the ruling dynasties of Norway. He develops this theme in one of his genealogical lists, where he traces his family's descent from Adam, Noah, Priam, and Odin⁶. In view of this, it is interesting that Haukr chose a story in his selection that explained the connection of the Norwegian kings with the Trojans not even through kinship, but through adoption. This is even more surprising against the background of the stories of other authors who substantiated the resettlement of people from Troy to Scandinavia.

Such strange myth-making can be explained based on the logic of the author and the political situation of that time. The concept of Scythia gradually lost its meaning from the point of view of contemporary memory politics. The idea of heritage transit through Eastern Europe was replaced by the idea of British succession. This is due to the significant influence of English intellectual culture. In addition, such a pattern was compared with the general tendency of "Europeanization" of Norway and its culture.

One of the steps in this direction was the promotion of translation activities. Starting from the middle of the 13th century, dozens of works were translated at the royal court, the aim of which was to form new values and a new paradigm of the history of the Norwegian kingdom⁷. One such work was "Historia Regum Britanniae", which in the Scandinavian adaptation was called "Breta saga". In our opinion, the use of this work should be considered not only in the context of the migration of the Trojan heritage but also in an effort to add the British myth to the politics of memory of the medieval Norse.

Another work that contributed to the formation of the collective memory of that time was "Hervarar saga ok Heiðreks". This is a fairly well-known work that was based on an epic work, and some of its fragments date back to the Migration Period⁸. The plot of this saga was formed around the magical sword Tyrting, which had the superpower to kill everyone he had to fight with. This relic helped to gain fame, but it was also a curse for the owner as it constantly brought death. The Tyrting sword combined Viking themes with fragments of memory of the Germanic past⁹.

This text existed in several different versions. The oldest among those that have survived is recorded under the editorship of Haukr Erlendsson AM 544 4to; (H). A slightly later version is GKS 2845 4to (R). The differences between these texts are significant, but these differences can provide us with the key

¹ Faulkes, A. (2005). *Snorri Sturluson Edda Prologue and Gylfaginning*. London: Viking Society for Northern Research, 5-7.

² Grønlie, S.(trans.) (2006). *Íslendingabók, Kristni saga. The book of the Icelanders, The story of the Conversion*. London: Viking Society for Northern Research, 14.

³ Heimskringla (2020). *Hversu Noregr byggðist. Fornaldarsögur Norðurlanda* <http://www.heimskringla.no/wiki/Hversu_Noregr_byggðist> (2023, May, 12).

⁴ Fornaldarsögur Norðurlanda (1828). *Eptir gömlum handritum utgefna af C. C. Rafn*. Kaupmannahöfn, 3, 592.

⁵ Vigfússon, G. (ed.). (1862). *Flateyjarbók: En Samling Af Norske Konge-Sagaer*. Christiania: P.T. Mallings Forlagsbohandel, 533-534.

⁶ Hauksbok (1892). *Udgiven efter de Arnemagnæanske Handskrifter*. Kobenhavn: Thieles, 371, 544 og 675, 504-505.

⁷ Irlenbusch-Reynard, L. (2011). Translations at the Court of Hákon Hákonarson: a well planned and highly selective programme. *Scandinavian Journal of History*, 36(4), 387-405.

⁸ Прицак, О. (2003). *Походження Русі, Стародавні скандинавські саги і Стара Скандинавія*. Київ: Обереги, 2, 377-378.

⁹ Прицак, О. (1993). *Походження Русі. Т1. Стародавні скандинавські джерела*. Київ: Обереги, 272-273.

to understanding what was important to the authors of the time and how they adapted this narrative to their realities.

Karl G. Johansson noted that the H revision is more historical, while the R version contains more artistic colouring¹. Hauks text does contain more historical information. His story begins with a story about lands in the north of Norway. The author mentions the legendary Jotunheim, Hålogaland and the island of Bólm. These lands were the homeland of giants and people who mingled with each other. Their descendants were famous berserkers, one of whom the author pays special attention to. It was Arngrim, one of the heroes of the saga². This fragment is missing in the edition of R. Instead, there the author begins with a story about the Sigrlami of King Garðaríki, who became the first owner of Tyrfing³.

In Hauks' version, the king's name is Sigrlami. Here he is not named as the ruler of Garðaríki. His kingdom has abstract boundaries, but the author notes that the ruler was the son of Odin. Arngrim killed Sigrlami, took his sword and kidnapped his daughter, whom he later married. They had twelve sons⁴. In the R version, it is told that Arngrim became the commander of the Sigrlami army, for which he received a sword as a gift and permission to marry his daughter⁵. Then the plot revolved around the descendants of Arngrim, who inherited this sword. Hauks' story is much shorter and ends in the reign of Heiðrek, the story from the R version continues to the reign of Heiðrek, son of Angantýr.

Our main interest is how Rus and Eastern Europe in general were reflected in this work. In Hauks' version, Rus appears only in one fragment, in the story about Heiðrek. According to the plot, he wanted to raise the son of the most powerful ruler of that time, the king of Hólmgarð, whose name was Rollaug⁶. He also married his daughter named Hergerðar. The author notes that he received Vindland as a dowry⁷. This land should be associated with the territory of the Baltic Slavs.

In addition to Rus, the toponyms Húnaland and Reiðgotaland are also interesting. From the previous chapters of Hauksbók, we can conclude that they should be looked for somewhere east of Poland, i.e. near Rus. However, in this work, the author denies the previous thesis. He locates the legendary land of the Goths in Jútland, besides, it can be understood that Húnaland is somewhere nearby⁸. There is no information about Jútland in the R edition. Instead, here we find a fragment about the battle of the Goths with the Huns, which is not in the Haukr version. In this part, it is stated that the boundaries of the country of the Goths reached the banks of the river Danparstoðum⁹. Probably, this name should be identified with the ancient Germanic name Dnipro, which in the later Scandinavian tradition was replaced by Nepr¹⁰. This version is also supported by Atlakviða from the Poetic Edda. It also mentioned the territory of Ukraine. However, instead of the name Danparstoðum, the abbreviated name Danpar is used here¹¹.

The myth of the Germanic past was one of the foundations on which the historical memory of Icelanders of that time was formed. This is evidenced by the presence of Germanic themes in ancient poetry and important philosophical books such as the Prose Edda. Researchers believe that one of the factors that stimulated the development of this tradition was the influence of English writing, which preserved works

¹ Johansson, K. G. (2012). Narratives and Narrators on the Move: Some Examples of Change and Continuity in the Tradition of Fantastic Fiction. In *The Legendary Sagas: Origins and Development*. Reykjavík: University of Iceland Press, 366-367.

² Hauksbok (1892). *Udgiven efter de Arnamagnaeanske Handskrifter*. Kobenhavn: Thieles, 371, 544 og 675, 350-351.

³ Tolkien, C. (trans.) (1960). *The Saga of King Heidrek the Wise. Both in Old-Ice and Engl. Texts*. London: Thomas Nelson and sons, 2.

⁴ Hauksbok (1892). *Udgiven efter de Arnamagnaeanske Handskrifter*. Kobenhavn: Thieles, 371, 544 og 675, 351-352

⁵ Tolkien, C. (trans.) (1960). *The Saga of King Heidrek the Wise. Both in Old-Ice and Engl. Texts*. London: Thomas Nelson and sons, 3.

⁶ Hauksbok (1892). *Udgiven efter de Arnamagnaeanske Handskrifter*. Kobenhavn: Thieles, 371, 544 og 675, 361.

⁷ Ibid, 364-364.

⁸ Ibid, 359.

⁹ Tolkien, C. (trans.) (1960). *The Saga of King Heidrek the Wise. Both in Old-Ice and Engl. Texts*. London: Thomas Nelson and sons, 46.

¹⁰ Джаксон, Т. (1999). *AUSTR I GORDUM: Древнерусские топонимы в древнескандинавских источниках*. Москва: Языки славянской культуры, 31; Мельникова, Е. (2010). Название Днепра в актуальной и эпической географической номенклатуре древней Скандинавии. В: Джаксон, Т. Н., Коноваловой, И. Г., Цецхладзе, Г. Р. (ред.) *Gaudeamus igitur: сборник статей к 60-летию А.В. Подосинова*. Москва: Русский фонд содействия образованию и науке, 260-267.

¹¹ Jonsson, F. (tolked.) (1930). *De Gamle Eddadigte*. G.E.C Gads Forlag, 306.

dedicated to this era¹. It is quite telling that in the late medieval tradition, the topos of Reiðgotaland and Húnaland acquire a new meaning and adapt to the contemporary political and cultural situation. Perhaps Haukr relied in this matter on his authoritative predecessor Snorri Sturluson, who also localized these territories in Jútland². However, the fact that he was aware of the works that placed this place in the East of Europe seems interesting, since he mentions them in the previous chapters.

The toponym Reiðgotaland was a mythical construct associated with the ancient Germanic past. It was a symbol of the legendary state of the Goths, with which the rulers of the Scandinavian kingdoms associated their past. From the context of contemporary works, it can be understood that some authors located this state on Gotland, in Jútland, and someone connected these territories with the land of the Baltic Slavs - Pomerania. In the case of "Hauksbók", these territories had a double interpretation, however, they hardly indicated the territories near the Dnipro.

The mysterious Reiðgotaland is mentioned in another Hauks' work, "Þátr af Ragnars sonum". There it is used in the context of the story of the inheritance of Ragnar Lothbrok's state by his sons. Reiðgotaland went to Gvítserk, who also got Vindland - the land of the Wends³. From this fragment, it is difficult to conclude the geographical location of this territory. On the one hand, the territory of Jutland is close to the lands of the Slavs, on the other hand, Reiðgotaland could also be associated with this territory.

"Þátr af Ragnars sonum" is an important work from the point of view of constructing Norwegian politics of memory. A detailed analysis of this source was conducted by Elizabeth Ashman Rowe. In her work, she emphasized that this text represents the idea of the "Viking empire". This "empire" was founded by the conquests of Ragnar and his father Sigurd Ring. In different versions, Ragnar's state included various territories, from England in the West to Rus in the East. Haukr Erlendsson skilfully used a well-known myth to prove the nobility of the royal family and justify the right of its representatives to inherit the legendary king⁴.

The role of Rus and Eastern Europe in the myths about the "Viking Empire" is a good indicator of how these territories were perceived from the point of view of the politics of memory in the Late Middle Ages. For example, in Ragnars saga loðbrókar, the already mentioned Hvítserk was mentioned in the context of conquests on the Eastern Path. The author of this work described a great battle in these places. However, Hvítserk's army was opposed by a disproportionate force and was captured and executed at the stake⁵.

This story was based on oral poetry used by the author of the saga. Its antiquity can be evidenced by the fact that Saxo Grammaticus was also inspired by this poem to create a story about Hvítserk. The Danish chronicler devotes much more space to this story, however, using the terms Hellespont and Scythia/Suetia instead of Austrvegr⁶. He describes the execution in detail and also notes that after Ragnar learned of his son's death, he took revenge on the offenders and taxed their country⁷. The last fragment is fundamentally different from the saga because in it Hvítserk went to the east already after the death of his father. Saxo proves that Ragnar conquered this country and made it dependent.

In one of the versions of the already mentioned "Hervarar saga ok Heiðreks", we find a genealogical appendix that talks about Ragnar's descendants and their territorial possessions. The author represents the concept of the "Viking Empire" as follows: "*eftir dauða Ragnars konungs tók Björn, sonr hans, járnsláða Svíaveldi, en Sigurðr Danaveldi, Hvítserkr Austrriki, Ívarr inn beinlausí England*"⁸.

In "Þátr af Ragnars sonum" there is no mention of Hvítserk's campaign on Austrvegr. There, the Eastern European plots are limited to short remarks about Ragnar, who fought in these territories⁹.

¹ Guðmundsdóttir, A. (2012). The Origin and Development of the Fornaldarsögur as Illustrated by Völsunga Saga. In: Jakobsson, Á. *The Legendary Sagas: Origins and Development*. Reykjavík: University of Iceland Press, 59-80;

Мельникова, Е. (2006). Историческая память в германской устной традиции. В: Репина, Л. П. (ред.) *История и память: историческая культура Европы до начала Нового времени*. Москва: Кругъ, 180-223.

² Faulkes, A. (ed.) (2005). *Snorri Sturluson Edda Prologue and Gylfaginning*. London: Viking Society for Northern Research, 5.

³ Hauksbók (1892). *Udgiven efter de Arnagnaeske Handskrifter*. Kobenhavn: Thieles, 371, 544 og 675, 464.

⁴ Ashman-Rowe, E. (2009). Ragnars saga loðbrókar, Ragnarssona þátr, and the political world of Haukr Erlendsson. *Fornaldarsagaerne: Myter og virkelighed. Studier i de oldislandske fornaldarsögur Nordurlanda*, 347-360.

⁵ Rafn, C. C. (1828). *Fornaldarsögur Nordrlanda 1: eptir gömlum handritum*. Kaupmannahofn, 292-293.

⁶ Elton, O. (trans.) (1894). *The First Nine Books of the Danish History of Saxo Grammaticus*. London: Nutt, 376.

⁷ Ibid, 378.

⁸ Tolkien, C. (trans.) (1960). *The Saga of King Heidrek the Wise. Both in Old-Ice and Engl. Texts*. London: Thomas Nelson and sons, 60.

⁹ Hauksbók (1892). *Udgiven efter de Arnagnaeske Handskrifter*. Kobenhavn: Thieles, 371, 544 og 675, 459.

There are no details in this fragment. It is also interesting that Hvítserk, in this work, did not inherit the territories of Eastern Europe, instead, Haukr named him the lord of Vindland and Reiðgotaland. This work is the only text dedicated to Ragnar Lothbrok that excludes Eastern Europe from his sphere of influence.

"Þátr af Ragnars sonum" was an important work for shaping the identity of that time. It had a clear political colour and tried to adapt one of the most popular myth of the time, dedicated to the Viking Age. The fact that Rus was not part of Ragnar's "empire" in Hauksbók is, in my opinion, important evidence of the decline of the interest of the Norwegian ruling elites in this territory at the turn of the 13th and 14th centuries. It was during this period that the Norwegian kingdom was actively developing, expanding its borders and political influence. Such works as Þátr were supposed to justify imperial ambitions and form a sense of proto-national identity in subjects.

"Hauksbók" was written largely during the reign of Haakon V Magnusson. During this period, the territory of Rus was almost completely conquered by the Mongols. By comparison, Saxo wrote his work during the reign of Valdemar I Knudsen. This Danish ruler was the grandson of the Rus Prince Volodymyr II Monomakh and was also married to Princess Sophia, who also came from Rus. Norwegian rulers of the 14th century no longer had family relations with representatives of the Rurik dynasty. Instead, the aforementioned Haakon was married to the daughter of Vitslav II, prince of Rügen. This may be one explanation why Hvítserk was named the ruler of Vindland and Reiðgotaland instead of Austrvegr.

"Hauksbók" is an interesting and extremely important source. However, it is not surprising that until now there have been no studies that would deal with the targeted analysis of plots related to Rus or Eastern Europe in it. Rus does not completely disappear from the pages of the manuscript, but its mentions in this work are much less compared to other Scandinavian texts of the Late Middle Ages. This territory was important from the point of view of forming the myths of historical memory. Starting with the story of the origin of the gods and ending with the political vicissitudes of Scandinavia in the 11th century, these territories played a significant role in shaping historical narratives¹. Eastern Europe was an organic part of all periods of Nordic history, which was reflected in the literature of that time. With that in mind, Haukr's ignoring of these plots seems a bit strange.

In our opinion, the author's silence can be explained by a change in the intellectual paradigm in Scandinavia at the time. From the end of the XI century, the influence of Byzantium on Scandinavian culture begins to decline. The 12th century was marked by civil strife in the Rus state and the weakening of its foreign policy influence. Later in the 13th century this state completely disappears from the political map of Europe. Rus scenery does not disappear from the pages of Icelandic authors of that time, on the contrary, they are more often used by the authors of legendary sagas when they wanted to depict exotic or abstract places. However, for Haukr, such decorations lost their meaning. The didactic message of his work was clear. He tried to create a proto-national history of Norway and Iceland. Through such texts as "Trójumanna saga", "Breta saga", "Hervarar saga", as well as "Ragnarssona þátr", he emphasized the historicity of this state and also justified the rights to neighbouring territories. In addition, it was important for the author to show the European nature of the Norwegian kingdom. This, in my opinion, was the key reason why the significance of Rus in Haukr was less than that of his predecessors such as Snorri Sturluson or Saxo Grammaticus.

References:

1. Heimskringla (2020). *Hversu Noregr byggðist. Fornaldarsögur Norðurlanda* <http://www.heimskringla.no/wiki/Hversu_Noregr_byggðist> (2023, May, 12).
2. Ashman-Rowe, E. (2008). Literary, codicological and political perspectives. *Hauksbók. Gripla* [Hawk book. Grasp], 19, 57-60.
3. Ashman-Rowe, E. (2009). Ragnars saga loðbrókar, Ragnarssona þátr, and the political world of Haukr Erlendsson [Ragnars saga loðbrókar, Ragnarssona þátr, and the political world of Haukr Erlendsson]. *Fornaldarsagaerne: Myter og virkelighed. Studier i de oldislandske fornaldarsögur Norðurlanda* [Ancient stories: Myths and realism. Studier i de oldislandske ancient stories of the Nordic countries], 347-360. [in Icelandic].
4. Barney, S.A. (trans.) (2002). *The Etymologies of Isidore of Seville*. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Eldevik, R. (1993). Troia Redux: A Medieval Tradition, an old Norse mystery. *Enarratio* [Narrative], 2, 36-46;
6. Elton, O. (trans.) (1894). *The First Nine Books of the Danish History of Saxo Grammaticus*. London: Nutt.

¹ Orning, H. J. (2016). Transient Borders The Baltic Viewed from Northern Iceland in the Mid- Fifteenth Century. In *Imagined Communities on the Baltic Rim: From the Eleventh to Fifteenth Centuries*. Amsterdam University Press, 353-378.

7. Faulkes, A. (2005). *Snorri Sturluson Edda Prologue and Gylfaginning*. London: Viking Society for Northern Research.
8. Faulkes, A. (ed.) (2005). *Snorri Sturluson Edda Prologue and Gylfaginning*. London: Viking Society for Northern Research, 5.
9. Faulkes, A. (1979). Descent from the gods. *Medieval Scandinavia*, 11, 1-37.
10. Finlay, A., Faulkes, A. (trans.) (2008). *Snorri Sturluson. Heimskringla* [Snorri Sturluson. World pretzels]. London: Viking Society for Northern Research, I, 7-11. [in Icelandic].
11. Grønlie, S. (trans.) (2006). *Islendingabók, Kristni saga. The book of the Icelanders, The story of the Conversion*. London: Viking Society for Northern Research.
12. Guðmundsdóttir, A. (2012). The Origin and Development of the Fornaldarsögur as Illustrated by Völsunga Saga. In: Jakobsson, Á. *The Legendary Sagas: Origins and Development*. Reykjavík: University of Iceland Press, 59-80;
13. Harðarson, G. (2016). Hauksbók og alfræðirit miðalda [Harðarson, G. (2016). Hauksbók and medieval encyclopedia]. *Gripla* [Grasp], 27, 127-130. [in Icelandic].
14. Harðarson, G. (2017). The Hauksbók: An Example of Medieval Modes of Collecting and Compilation. In *The Dynamics of the Medieval Manuscript; Text Collections from a European Perspective*, 131-135.
15. Hauksbok (1892). *Udgiven efter de Arnamagnaeanske Handskrifter* [Published according to the Arnamagnaeian Manuscripts]. Kobenhavn: Thieles, 371, 544 og 675. [in Danish].
16. Irlenbusch-Reynard, L. (2011). Translations at the Court of Hákon Hákonarson: a well planned and highly selective programme. *Scandinavian Journal of History*, 36(4), 387-405.
17. Jackson, T. N. (2019). *Eastern Europe in Icelandic*. Sagas:Arc Humanities Press, 93-106.
18. Jakobsson, S. (2007). Hauksbók and the Construction of an Icelandic World View. *Saga-Book*, 31, 31-36.
19. Jakobsson, S. (2010). State formation and pre-modern identities in the North; A synchronic perspective from the early 14th century. *Arkiv för Nordisk filologi* [Archive for Nordic Philology], 125, 67-82. [in Swedish].
20. Johansson, K. G. (2012). Narratives and Narrators on the Move: Some Examples of Change and Continuity in the Tradition of Fantastic Fiction. In *The Legendary Sagas: Origins and Development*. Reykjavík: University of Iceland Press, 366-367.
21. Jonsson, F. (transl.) (1930). *De Gamle Eddadigte* [The Old Edda Poems]. G.E.C Gads Forlag. [in Danish].
22. Kiorsak, V. (2022). Eastern European elements of Egils saga Einhenda ok Asmundar Berserkjabana through the prism of Greco-Roman, and Germanic myths. *Scandia: Journal of Medieval Norse studies*, 5, 6-27.
23. MacMaster, T. J. (2014). The Origin of the Origins: Trojans, Turks and the Birth of the Myth of Trojan Origins in the Medieval World. *Atlantide*, 2, 1-12.
24. Orning, H. J. (2015). Legendary sagas as historical sources. *Tabularia* [Files], 15, 57-73.
25. Orning, H. J. (2016). Transient Borders The Baltic Viewed from Northern Iceland in the Mid- Fifteenth Century. In: *Imagined Communities on the Baltic Rim: From the Eleventh to Fifteenth Centuries*. Amsterdam University Press, 353-378.
26. Rafn, C. C. (1828). *Fornaldarsögur Nordrlanda 1: eptir gömlum handritum* [Ancient stories of Nordrlanda 1: based on old manuscripts]. Kaupmannahofn [Copenhagen], 292-293. [in Icelandic].
27. Tolkien, C. (trans.) (1960). *The Saga of King Heidrek the Wise. Both in Old-Ice and Engl. Texts*. London: Thomas Nelson and sons.
28. Vigfússon, G. (ed.). (1862). *Flateyjarbók: En Samling Af Norske Konge-Sagaer* [Flateyjarbók: A Collection Of Norwegian King]. Christiania: P.T. Mallings Forlagsbohandel, 533-534. [in Danish].
29. Glazyrina, G. (1996). *Saga ob Ingvare Puteshestvennike* [The saga of Ingvar the Traveler]. Moscow: Oriental Literature. [in Russian].
30. Jackson, T. (1999). *AUSTR I GORDUM: Drevnerusskiye toponimy v drevneskandinavskikh istochnika* [AUSTR I GORDUM: Old Russian toponyms in Old Norse sources]. Moscow: Languages of Slavic Culture. [in Russian].
31. Melnikova, E. (1986). *Drevneskandinavskiy geograficheskiy sochineniya. Teksty, perevod, kommentariy* [Old Norse Geographical Works. Texts, translation, commentary]. Moscow: Science. [in Russian].
32. Melnikova, E. (2006). Istoricheskaya pamyat v germanskoy ustnoy traditsii [Historical memory in the Germanic oral tradition]. In: Repina, L.P. (ed.) *Istoriya i pamyat: istoricheskaya kultura Yevropy do nachala Novogo vremeni* [History and memory: the historical culture of Europe before the beginning of the New Age]. Moscow: Krug. [in Russian].
33. Melnikova, E. (2010). Nazvaniye Dnepra v aktualnoy i epicheskoy geograficheskoy nomenklature drevney Skandinavii [The name of the Dnieper in the actual and epic geographical nomenclature of ancient Scandinavia]. In: Jackson, T. N., Konovalova, I. G., Tsetschlade, G. R. (eds.) *Gaudeamus igitur: sbornik statey k 60-letiyu A.V. Podosinova* [Gaudeamus igitur: a collection of articles on the 60th anniversary of A.V. Podosinova]. Moscow: Russian Foundation for the Promotion of Education and Science], 260-267. [in Russian].
34. Pritsak, O. (1993). *Pokhodzhennya Rusi, Starodavni skandinavski sahy i Stara Skandynaviya* [Origin of Rus, Ancient Scandinavian Sagas and Old Scandinavia]. Kyiv: Oberegy, 1. [in Ukrainian].
35. Pritsak, O. (2003). *Pokhodzhennya Rusi, Starodavni skandinavski sahy i Stara Skandynaviya* [Origin of Rus, Ancient Scandinavian Sagas and Old Scandinavia]. Kyiv: Oberegy, 2. [in Ukrainian].

HISTORY OF CULTURE AND CULTUROLOGY

DOI: 10.46340/ephd.2023.9.2.2

Olena Moskalenko-Vysotska, Associate Professor

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1474-7741>

*Honored Worker of Culture of Ukraine, Kyiv National University
of Culture and Arts, Ukraine*

Yurii Vysotskyi, Associate Professor

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3994-6939>

*Honored Art Worker of Ukraine, Kyiv National I.K. Karpenko-Karyi University
of Theatre, Cinema and Television, Ukraine*

THE PLACE AND ROLE OF THE VERBAL DEFINITION OF THE OVERTASK IN THE ACTOR'S SCHOOL OF K. S. STANISLAVSKY

Олена Москаленко-Висоцька, доцент

*заслужений працівник культури України, Київський національний університет
культури і мистецтв, Україна*

Юрій Висоцький, доцент

*заслужений діяч мистецтва України, Київський національний університет театру,
кіно і телебачення імені І.К. Карпенка-Карого, Україна*

МІСЦЕ І РОЛЬ СЛОВЕСНОГО ВИЗНАЧЕННЯ НАДЗАВДАННЯ В АКТОРСЬКІЙ ШКОЛІ К. С. СТАНІСЛАВСЬКОГО

The purpose of the work is to determine the reasons that prompted K. S. Stanislavsky to put forward the requirement for a verbal definition of the concept of "the overtask". The possibility of identifying certain functions that the author of the system assigned precisely to the process of verbal definition of the most important task was used. The purpose of the work is to clarify at what stage of creative searches the requirement for a verbal definition of the overtask should be implemented. The methodology of this study is based on the system-analytical method, which makes it possible to understand the reasons for K. S. Stanislavsky's appeal to the verbal definition of the overtask. Using the comparative method of textual analysis, as well as relying on the comparison of statements on the object of study of different masters of directing, the authors determined the functions that Stanislavsky assigned to the process of verbal definition of the overtask. The cornerstone of the system of K. S. Stanislavsky is the doctrine of the overtask, however, like his "system" as a whole, the doctrine of the overtask has not received its finalized edition. There is no complete literary presentation of the system. This circumstance could not but affect the fact that when referring to the doctrine of the overtask, a number of questions arise that remain unanswered for a long time. The novelty of the study lies in the fact that for the first time an attempt was made to determine the conceptual definitions and structurization of the functions that the author of the system assigned to the process of verbal definition of the overtask. The conclusions are that the main reasons for the emergence of the requirement to define the concept of "overtask" is the collective nature of the theater, the ability of the language to form the content of the overtask, which becomes the main means of organizing creative work. The time for the implementation of the requirement for a verbal

definition of the most important task is determined by the period of professional knowledge of the playwright's work, its content and form.

Keywords: verbal definition of the overtask, Stanislavsky's system, acting art, stage image, the nature of the theater.

Постановка проблеми. Відомо, що К. С. Станіславський пропонував в процесі роботи над роллю здійснювати пошук словесного визначення надзавдання (надалі ми використовуватимемо аббревіатуру СВН). Практика всесвітньо відомого режисера і актора містить чимало прикладів подібного підходу, про що свідчать численні матеріали його архіву.

Водночас, не можна не помітити, що у повсякденній репетиційній практиці сучасного театру, запропонований Станіславським прийом творчої роботи, далеко не завжди знаходить активних послідовників. Прямим свідченням цього є відверті зізнання режисерів в тому, що про надзавдання вони згадують лише тоді, коли доводиться давати інтерв'ю.

Втрату інтересу до СВН підтверджують також і книги відомих майстрів театру, які вийшли за кілька останніх десятиліть. На їх сторінках вкрай рідко можна зустріти навіть саме поняття «надзавдання». Місця для нього не знаходиться як при аналізі власної роботи, так і роботи своїх колег. Вимога К. С. Станіславського про СВН висунула ряд завдань і перед теорією акторського мистецтва. Та навряд чи з впевненістю можемо говорити про їх успішне вирішення. Як, наприклад, співвіднести вимогу про СВН з його іншою вимогою: шукати надзавдання у душі самого артиста? Адже поставлені поруч, ці положення природно породжують питання – чи не містять вони певного протиріччя, чи не виключають вони одне одного? Адже із філософії відомо, що усіяке слово (мова) узагальнює, що у мові є лише загальне¹. Відмінною ж особливістю надзавдання є його індивідуально-неповторна образно-чуттєва природа. На жаль, аналіз цих питань в теорії акторського мистецтва належної уваги не отримали. Так само як і багато інших, які пов'язані з СВН. Таким чином, потреба в осмисленні одного з головних положень вчення К. С. Станіславського про надзавдання набуває значної актуальності.

Мета досліджень – виявлення причин звернення К. С. Станіславського до словесного визначення надзавдання; визначення функцій, які Станіславський покладав на процес словесного визначення надзавдання, а також визначення етапу творчих пошуків, на яких слід звертатися до словесного визначення надзавдання. етапу. Метод теоретичного узагальнення уможливив підведення підсумків проведеного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Майстри театру по-різному ставилися до етапу творчого процесу, на якому потрібно звертатися до словесного визначення надзавдання. Можемо говорити про дві точки зору. Згідно однієї – її дотримувався, зокрема, театральний режисер, актор та педагог М. М. Кедров, він вважав, що режисер вже з перших зустрічей з учасниками постановки повинен чітко сформулювати зміст надзавдання². Іншої точки зору дотримувалися відомі режисери і педагоги М. Кнебель³ та М. Туманішвілі⁴. Вони були переконані, що процесу СВН передують ґрунтовний етап пізнання твору драматурга і пошуки його співзвучності сьогоденню.

Принципове значення для методичної стрункості практичної роботи актора і режисера також має чітке розуміння на якому етапі творчих пошуків слід реалізовувати вимогу про словесне визначення. Для розуміння цих питань має сенс аналіз фундаментальних праць К. С. Станіславського, зокрема, стенограми його репетицій та бесід з майстрами МХАТу, статей та мемуарів відомих майстрів театральної режисури та теоретиків театру.

Логіка наукового пошуку вимагає насамперед зосередитись на визначенні причин звернення Станіславського до положення про СВН і мети, яка при цьому мала на увазі.

У переліку причин, насамперед, слід згадати про одну з головних специфічних особливостей театального мистецтва – його колективність. Процес створення вистави є процесом творчого взаємодіявання доволі широкого кола творців. Мова ж, як відомо, є основним засобом спілкування, який забезпечує організовані сумісні дії. Саме через мову думки окремих людей перетворюються з їх особистого надбання в загальне духовне надбання багатьох. Таким чином,

¹ Станіславський, К. С. (1954). *Собрание починений*. Москва: Искусство, 2.

² Кедров, М. (1978). *Статьи, речи, беседы, заметки*. Москва: Всероссийское театральное общество.

³ Кнебель, М. (1984). *Поэзия педагогики*. Москва: ВТО.

⁴ Туманішвілі, М. (1983). *Режиссер уходит из театра*. Москва: Искусство.

колективна природа театру спонукає звертатись до слова як до головного засобу спрямування зусиль багатьох до єдиної творчої мети. Зокрема, у співтворчості режисера з актором саме звернення до СВН сприяє встановленню між ними творчого взаєморозуміння.

Наступна причина звернення до СНВ знаходиться у найтіснішому зв'язку з фундаментальною тезою системи – через свідому психотехніку артиста до підсвідомої творчості самої природи.. З послідовністю справжнього вченого К. С. Станіславський, дбаючи про логічну завершеність системи, розповсюджує дію цього положення на інші частини системи. Оскільки перший етап творчого процесу характеризується домінантою логічної форми пізнання твору драматурга і «життя людського духа персонажа», то Станіславський пропонує і в пошуках надзавдання на цьому етапі виходити з результатів «розвідки розумом», тобто, звертатись до словесного (логічного) формулювання надзавдання.

Необхідно також враховувати, що за допомогою мови думка не тільки формулюється, але й формується. Інакше кажучи, сам по собі процес пошуку СВН є одночасно і процесом формування самого надзавдання в душі артиста. Отже, процес СВН за своєю суттю є процесом функціональним, оскільки він веде до зближення і осягнення справжнього надзавдання. Саме тому шматки, дії, наскрізну дію Станіславський вважав за необхідним визначати словом. А для того, щоб назвати, виразити почуття словами, його треба пережити з усіх сторін – ось для чого потрібні словесні визначення¹.

У тлумаченні К. С. Станіславського СВН не є самоціллю. Подібно до того, як у його методи фізичних дій важливі не фізичні дії як такі, але вони як засіб зближення з роллю, оволодіння образно-чуттєвим світом образу, так і СВН має смисл не саме по собі, але як засіб зближення із справжнім надзавданням. Вимога шукати словесний еквівалент ще неясним передчуттям і відчуттям надзавдання вже само по собі активізує творчий процес, спрямовує його на більш конкретне поглиблення запропонованих обставин, їх розкриття. В результаті відбувається зближення з п'есою і образом. Таким чином, СВН слід розглядати як один із засобів організації творчої роботи і одночасно як один з його етапів. СВН організовує і спрямовує творчі зусилля, що дає підстави розглядати цю його здатність як одну з причин, яка зумовила цю вимогу К. С. Станіславського.

І, нарешті, ще одна з причин звернення до СВН пов'язана з однією з головних функцій надзавдання – об'єднувати розрізнені дії у певну єдину художню цілісність. Оскільки в початковий період творчості надзавдання, за лексикою автора системи, ще «не прищеплено власній душі», то перевірити його здатність виконувати одну з головних функцій безпосередньо в безперервній дії, актор не в змозі. Слово ж, як об'єктивна даність, як думка, ідея, що має певну матеріальну форму, дає змогу логічним шляхом перевірити відповідність дій, що виконуються і передбачаються, надзавданням. Перевірка істинності надзавдання здійснюється через співвідношення лінії дій з даним надзавданням. Чи ведуть саме ці дії до досягнення надзавдання, чи відволікаються від руху до нього. Втрата здатності охопити «всі без винятку задачі артисто-ролі» сигналізує про те, що надзавдання визначено невірно. У певному розумінні про СВН можна говорити як про лакмусовий папірець для перевірки істинності обраного надзавдання.

Таким чином, вимога К. С. Станіславського про СВН була зумовлена цілим рядом причин. Частина з них безпосередньо пов'язана з тими творчими перевагами, які дає звернення до СВН. У стислій формі ці причини можна сформулювати так:

1. Колективна природа театру і мова як основний засіб спілкування;
2. Відображення у вченні про надзавдання фундаментального положення системи – підсвідоме через свідоме;
3. Функціональна здатність СВН організовувати і спрямовувати творчий процес;
4. Здатність СВН вести до осягнення справжнього надзавдання і коригувати творчі пошуки.

Звернення до СВН водночас вимагає цілком чіткого усвідомлення, що визначене словами надзавдання ще не є саме воно. Місцем його «прописки» дійсно є, на чому неодноразово наполягав К. С. Станіславський, «душа артиста», тобто його образно-чуттєва сфера, яка безпосередньо пов'язана з потребами і мотивами індивіда. Стосовно СВН цю тезу слід конкретизувати, а саме: не можна вичерпно виразити у словесному вираженні те, що відчувається (чи повинно відчуватись) актором. Естетичний феномен надзавдання, що вже зазначалось, полягає в його особливій образно-чуттєвій природі існування як неповторної одиниці в душі конкретного митця.

¹ Станіславський, К. С. (1954). *Собрание сочинений*. Москва: Искусство, 2.

Слово ж, оскільки воно виражає загальне, у певному розумінні знищує неповторну природу надзавдання, вводячи його в сферу загальних понять. Словесне визначення дає надзавданню життя в площині логічній, тобто зрозумілій і доступній для усіх, хто володіє даною мовою. Але надзавдання, оформлене як логічна думка, яким би вдалими не було формулювання, не здатне передати усього багатства його змісту. З триєдності потреба-мотив-мета, що становить феномен надзавдання, найчастіше при СВН формулюється мета. Тому СВН, за думкою К. С. Станіславського, «...тільки зазначає необхідний напрямок, недалеко від істини, але не сама істина, яка пізнається в процесі вивчення ролі у собі і себе у ролі».¹

Отож, маємо підстави говорити, що певне протиріччя між самою природою надзавдання і вимогою його словесного визначення, звичайно ж існує. Але це протиріччя свідомо допускається Станіславським як один з етапів на шляху досягнення справжнього надзавдання. В цьому ми вбачаємо інтуїтивне відчуття реформатором світового театру діалектичного закону про протиріччя як основну умову розвитку.

Шлях актора до оволодіння надзавданням умовно можна розділити на два етапи: логічне пізнання і, кажучи словами Станіславського, відшукування у власній душі. Шлях логічного пізнання пов'язаний із словесним визначенням. Хоч слово і не вичерпує усього змісту надзавдання, але без нього творчий процес актора школи Станіславського втрачає технологічну послідовність і завершеність. Вимогу Станіславського про СВН слід розглядати як технологічний момент творчості на його певних етапах.

Потрібно зазначити, що у практичній роботі часто можна зустрітись з абсолютизацією першого етапу досягнення надзавдання. В цьому випадку його пошуки обмежуються рамками словесного (логічного) визначення. Тим самим ігнорується другий, принципового значення етап пошуків надзавдання, який, власне, і забезпечує неповторну природу і життєздатність унікального мистецького феномена – надзавдання.

Між першим і другим етапом досягнення надзавдання існує найтісніший зв'язок, фізіологічною основою якого є взаємозв'язки першої і другої сигнальної системи. Вчення великого фізіолога І. П. Павлова про дві сигнальні системи людини виходить з наявності прямого зв'язку між словом і безпосереднім зовнішнім предметом чи явищем, котре воно позначає. Визначальним у тлумаченні цих зв'язків є розуміння того, що апеляція до другої сигнальної системи, тобто до слова, передбачає досить індивідуальний відгук першої сигнальної системи. Недооцінка цієї обставини певною мірою далася взяти у запитаннях, які свого часу були задані К. С. Станіславському під час його бесід з майстрами МХАТу.

«Л. М. Леонідов. Ви розгадуєте надзавдання, яке намітив автор. Але якщо ми обидва гратимемо Городничого, наприклад, у нас повинно бути одне надзавдання?»

К. С. Станіславський. Одне і те ж, але у вас воно дещо інше. У вас воно трояндово-блакитне, а у мене трояндово-зеленкувате.

Л. М. Леонідов. Ми йдемо по різних коридорах, а приходимо до одного?

К. С. Станіславський. Це одне у вашому і моєму уявленні: різниця буде в тому, що це результат усього вашого і мого життя, всіх емоційних спогадів».²

Справді, на формування надзавдання у душі митця впливає увесь склад його особистості, особливості його потреба-мотиваційної сфери, якщо вживати термінологію психології. Визначаються ж вони усією сумою життєвих вражень і досвіду, природня відмінність яких у різних митців безперечно позначиться на відмінностях змістовного наповнення надзавдання. Віддамо в зв'язку з цим належне філософам давнини, які ще кілька тисячоліть тому стверджували, що коли дві людини говорять одне й те ж саме, це не одне і те ж саме.

Відомий грузинський режисер М. І. Туманішвілі, кажучи про надзавдання, зазначав, що його «...зміст зводиться у результаті до дуже простих, древніх істин, і нічого нового люди не можуть придумати. Майже не можуть».³ При цій, здавалось би, приреченості на нудне тиражування загальновідомого, ні теоретично, ні практично не можна припустити абсолютної тотожності в звучанні надзавдань, визначених одними й тими ж словами, у творах різних художників, бо один і той же смисл визначень надзавдань зовсім по різному відбивається у свідомості різних індивідів.

¹ Станіславський, К.С. (1953). *Речи. Беседы. Письма*. Москва: Искусство, 684.

² Там само, 685.

³ Туманішвілі, М. (1983). *Режиссер уходит из театра*. Москва: Искусство, 225.

Якщо надзавдання пропонується акторові кимось зі сторони, – зазначав К. С. Станіславський, – то «...необхідно провести надзавдання через себе і емоційно схвилюватись ним від своєї власної особи»¹. Знайдене і запропоноване іншим надзавдання – це і є словесно оформлене надзавдання. Складності у його «привласненні» полягають у складнощах відшукування в собі конкретних потреб і мотивів, які б були сумісні з заданою метою і, водночас, могли б стати збудником творчої природи артиста. Вимога «схвилюватися від власної особи» практично означає таке заглиблення у власний життєвий досвід і таке нафантазування запропонованих обставин, які б призвели до сильного емоційного відгуку, здатного спонукати до творчості. Провести надзавдання через себе – означає перевести зміст надзавдання з площини логічної у площину образно-чуттєву. Зрозуміло, що вирішальну роль при цьому відіграють фантазія і уява актора. Глибоке розуміння складності подібної еволюції має бути ознакою справжнього професіоналізму режисури і педагогіки, епіграфом до роботи яких цілком могли б стати рядки Ф. І. Тютчева:

Не можем ми напевне знать
Як слово наше відгукнеться, –
Тому нам й співчуття дається,
Як нам дається благодать.

Було б помилкою вважати, що саме по собі звернення до СВН гарантує появу незнаних творчих odkroven'ь. Вимогу про СВН слід розглядати у контексті головного завдання системи – створення необхідних передумов для включення у роботу органічної творчої природи актора. «Те, що легко вкладається в словесні формули не завжди піддається творчому втіленню», – писав один з палких послідовників системи Станіславського М. М. Кедров².

І справді, між СВН і відшукуванням надзавдання в душі артиста лежить доволі велика дистанція. К. С. Станіславський неодноразово підкреслював, що його система розрахована на людей обдарованих, і тому, як би педантично і наполегливо не слідувала її порадам людина з посередніми здібностями, зробити її творчі досягнення більш вагомими, система не здатна. Повною мірою це можна віднести і до вимоги про СВН.

Загальновідома діалектика взаємин митця з системою, на якій наполягав її автор. Якщо роль виходить, то ні про яку систему, підкреслював К. С. Станіславський, думати не слід. Внутрішня організація актора, вважав він, настільки тендітна, що вторгнення свідомості у момент, коли творить органічна творча природа, може виявитися згубним для результатів творчості. Але випадки, коли роль виходить сама собою від самого початку роботи, зустрічаються вкрай рідко. Та все ж, акторська психологія, яка міцно настояна на вірі у дива, найчастіше в діалектиці взаємин системи і актора віддає перевагу перед довгим і складним процесом створення ролі, пасивному очікуванню довгожданої насаги. Позначилося це, з нашої точки зору, і на ставленні до вимоги про СВН. Технологічні особливості роботи основної маси акторів і режисерів цю вимогу вчення Станіславського про надзавдання ігнорують. Вважаємо, що не в останню чергу це пов'язано з не до кінця осмисленим використанням ідей, закладених у вченні великого реформатора театру.

Практика використання СВН попри усе позитивне, що було внесено нею у творчий процес, водночас сформувала і низку помилкових підходів. Про деякі з них пророчо попереджав свого часу і Станіславський. Відомо, наприклад, його ставлення до «сухого, розсудливого надзавдання». Проте, на практиці про це часто забувають. В результаті на світ з'являються визначення начебто і вірні, але такі, що залишають байдужими до себе творців вистави. Проголошення режисером якогось гасла на злобу дня стає достатнім, щоб вимогу К. С. Станіславського про СВН вважати виконаною. Відбувається відверта формалізація підходу до системи.

Вимога про СВН реалізується без урахування одного з головних положень вчення про надзавдання – воно повинно хвилювати митця. Помилку в даному випадку вбачаємо у відриві слова від реальної конкретики внутрішніх бачень, від образно-чуттєвої сфери митця. У спробах заповнити емоційний вакуум при визначенні надзавдання, деякі режисери схильні звертатись до використання поетичних рядків, покладаючись на емоційну насиченість поезії. Таким визначенням часто важко відмовити у певній ефектності, вишуканості, але питання про яскравість хвилюючої конкретики бачень вони не знімають. Слід зазначити, що надто широке звернення при СВН до поезії було

¹ Станіславський, К. С. (1954). *Собрание сочинений*. Москва: Искусство, 2, 336.

² Кедров, М. (1978). *Статьи, речи, беседы, заметки*. Москва: Всероссийское театральное общество, 56.

характерне певний час для окремих викладачів режисури, що мабуть, може бути розцінено, як певний педагогічний штамп.

Досить часто при визначенні надзавдання використовують надто загальні поняття – щастя, рівність, справедливість, правда, тощо. Міра абстрагування у таких випадках перебиває шляхи до зближення з надзавданням. Можуть заперечити, що і К. С. Станіславський у деяких випадках використовував схожі поняття. Так, надзавдання вистави «На дні» за п'єсою Максима Горького, він визначав наративом про свободу за будь-яку ціну.

(Заради справедливості зазначимо, що в цей період роботи Художнього театру – 1902 рік – поняття «надзавдання» в словнику його засновників було відсутнє. Але об'єктивне слідування законам творчості приводило до формулювань, які знаходилися у відповідності зі створеним значно пізніше вченням про надзавдання).

Проте, слід пам'ятати, що це визначення стало наслідком справжнього потрясіння, яке пережив Станіславський при відвідуванні нічліжок Хитрова ринку, де мешкали герої п'єси М. Горького. Визначення опиралось на реальну хвилюючу конкретику життєвих вражень. Тому порівнювати визначення Станіславського із визначеннями на кшталт «в ім'я світлого майбутнього», «в ім'я щастя народу», тощо, навряд чи правомірно.

Надмірна абстрактність СВН виявляє себе у двох варіантах: як мета, що знаходиться безкінечно далеко від конкретної діяльності, і як мета, яка є загальною для надто великого кола людей. У першому випадку надзавдання персонажа підміняється над-надзавданням його життя, у другому – втрачається зв'язок з неповторними особливостями його внутрішнього складу. В обох випадках, як зазначав головний режисер МХАТу (1946-1955) М. М. Кедров, режисери відривають ідею від живої тканини твору, піднімають її в надхмарні далі абстракції, а потім вимагають від актора, щоб він дотягнувся до неї¹.

У практиці СВН, як нам здається, залишилось відверто недооціненим положення про перше визначення надзавдання як про тимчасове і приблизне. К. С. Станіславський писав: «Тимчасово визначається приблизне, грубе чорнове надзавдання (не Ленінград, а Твер, чи, навіть, півстанок на дорозі)»².

Це положення по-своєму виняткове. Адже воно свідомо припускає помилку у творчості. Як тут не згадати тих, кому система здається «занадто правильною», такою, що не враховує різноманіття складностей протікання творчого процесу. Припустимість помилки в процесі творчості має неабияке значення в плані психологічного стану особистості митця, вона стає своєрідним вимикачем зайвої творчої напруги, сприяє значному звільненню творчої уяви. Це положення Станіславського багато в чому відбило його власний акторський досвід. «Скільки різноманітних надзавдань потрібно забракувати і знову виростити. Скільки прицілів і невдалих влучень доводиться здійснити, перш ніж досягти мети», – писав Станіславський³. На жаль, на практиці ж у зверненні до СВН тривалий процес пошуків надзавдання часто-густо зупиняється на першому визначенні.

Практично поза увагою залишається і положення про визначення кількох надзавдань, коли не вдається зажити одним, яке охоплювало б роль повністю. Взагалі в принциповому плані треба сказати, що здатність зажити одним надзавданням, яке б пронизувало всю роль, на нашу думку, потребує певного масштабу обдарування. Деяко спрощені уявлення про потенційну здатність акторів до практичної реалізації вчення про надзавдання привело до думки, що слідування одному єдиному надзавданню усієї ролі доступне кожному підготовленому акторові.

Відмінною особливістю правильності СВН досить часто є наявність у ньому вказівки на головну рису характеру персонажу. Згадаємо, приміром, визначення надзавдань з книги Станіславського «Робота актора над собою». Арган в «Удаваному хворому» Ж.-Б. Мольєра – «хочу, щоб мене вважали хворим», Кавалер Ріпафратта в «Господині заїзду» К. Гольдоні – «хочу упадати (за жінками – авт.) потихеньку (прикриваючись ненавистю до жінок)». Кожне з цих визначень дає нам ключ до розуміння основної риси характеру. Мольєравський Арган – здоровило, що влаштував собі зручне і приємне життя, командує з ліжка всіма своїми родичами. «Він грав його, – писав П. О. Марков, – з усією щирістю і величезним темпераментом, і, коли ця величезна істота пхикала і

¹ Кедров, М. (1978). *Статьи, речи, беседы, заметки*. Москва: Всероссийское театральное общество.

² Станіславський, К. С. (1957). *Собрание сочинений*. Москва: Искусство, 4, 352.

³ Станіславський, К. С. (1954). *Собрание сочинений*. Москва: Искусство, 2, 335.

капризувала, ставало не тільки смішно, ставало зрозумілим яке психологічне складне явище ми бачимо»¹.

Обране Станіславським надзавдання у ролі Ріпафратти говорить про людину по-своєму зворушливу, зі своїм наївним лукавством. П. О. Марков свідчив: «У Ріпафратті Станіславський бачив не стільки людину, що ненавидить жінок, скільки людину, яка жадає і боїться любові, втікає від жінок, розуміючи всю спокусливу силу їх зваби»².

І в роботі над Арганом, і над Кавадером Ріпафратта характер народжувався, як зазначав теоретик театру, педагог, історик театру відомий театрознавець П. О. Марков, з найточнішого, логічно визначеного надзавдання образу³. Але не тільки надзавдання формує сценічний характер, але й сам характер, якщо його вірно відчуває актор, має вплив на вибір надзавдання. Приклади такого впливу знаходимо у протоколах репетицій вистави «Села Степанчиково» за Ф. М. Достоевським.

«Станіславський. Мені здається, що минулого разу ми зробили помилку, прагнучи знайти наскрізну дію у боротьбі, у війні. Війна, боротьба зі злом, викорінення зла вимагає від мене – Ростаньова – сил, якими я не володію.

Можливо, наскрізна дія – жага ідилії, чистого любовного життя і прагнення до нього.

Ця наново знайдена наскрізна дія, істотно змінює задачі і зміст шматків. Я – Ростаньов – вже не нападаю, а обороняюсь, я віддаю себе на суд, візьміть мене, з'їжте. Я не руйнівник зла, а охоронець ідилії. Прагнення до любовного життя і його охорона ставить мене у положення охоронця добра»⁴.

(Уточнимо, що на час роботи над «Селом Степанчиковм» словник системи ще не знав слова «надзавдання». Його функції покладалась на поняття «наскрізна дія». Їх розмежування відбудеться вже після випуску вистави у 1917 році).

Наведені приклади з творчого життя Станіславського, які демонструють зв'язок СВН і характеру створюваного образу, водночас наочно ілюструють положення системи, згідно з яким від назви надзавдання залежить «і самий напрямок, і саме трактування твору».

К. С. Станіславський стверджував, що відшукати вірне надзавдання дуже непросто. Разом з тим, наведені визначення надзавдань не вражають несподіваністю. Справа в тому, що СВН дає можливість лише досить приблизно здогадуватись про те, якою творчою енергією воно насичувало акторів. Підтекст, почуття, пов'язані з СВН є не менш суттєві, ніж самі слова. У відриві від них, у відриві від мотивів, які є глибоко інтимним моментом творчості, слова втрачають життєздатність. Причому, одні і ті ж слова, знайдені одним і тим же митцем, з бігом часу можуть найнесподіванішим часом і протилежним чином бути ним же й сприйняті. Знову ж таки, візьмемо приклад з творчого життя Станіславського. «Одного разу, – згадував М. М. Кедров, – Костянтин Сергійович дістав книжку, на якій збоку його рукою було написано: «Наскрізна дія – світова скорбота». Він подивився на запис і сказав: «Яку дурницю я написав». А був період, – резюмує М. М. Кедров, – коли ідея розумілась саме так»⁵. Звісно, з точки зору більш пізнього підходу до визначення надзавдання і наскрізної дії, реакцію Станіславського можна зрозуміти. І все ж, вважаємо на час своєї появи це визначення несло в собі певний потенціал творчої енергії. Все це говорить про необхідність і при пошуках СВН враховувати принцип індивідуального підходу. Необхідно також мати на увазі, що мотиви, які спонукають до дії одного актора, не завжди можуть бути переконливими для іншого.

У режисерській практиці склалось різне ставлення про час звернення до СВН. Так, приміром, М. М. Кедров вважав що: «Без... попереднього усвідомлення твору, само собою зрозуміло, не можна починати роботу над п'єсою».⁶ (Слід зазначити, що надзавдання творчого колективу, будучи словесно оформлено, може співпадати з ідеєю твору – авт.). Змовитись з учасниками вистави про ідею на самому початку роботи М. М. Кедров вважав важливою умовою подальшої продуктивної співтворчості режисера і актора.

На перший погляд, зовсім протилежної точки зору дотримується інший прихильник системи Станіславського, відомий грузинський режисер М. І. Туманішвілі. «Якщо ж на першій репетиції, –

¹ Марков, П. (1965). *Правда театра*. Москва: Искусство, 38.

² Там же, 41.

³ Марков, П. (1965). *Правда театра*. Москва: Искусство.

⁴ Виноградская, И. (1971). *Жизнь и творчество К. С. Станиславского: Летопись*. Москва: ВТО, 3, 9.

⁵ Кедров, М. (1978). *Статьи, речи, беседы, заметки*. Москва: Всероссийское театральное общество, 64.

⁶ Там само, 67.

писав він, – вибвкати, розплескати цю закваску до кінця зрозумілу лише тобі одному і, яка не виражається точними словами, можна багато що втратити»¹.

Відмінність підходів двох режисерів до етапу звернення до СВН при більш уважному читанні виявляється не такою вже й великою. В наведених висловлюваннях різниця полягає скоріше у ступені готовності режисерського задуму до першої зустрічі з актором, тобто, йдеться про різні етапи роботи режисера над задумом вистави. М. І. Туманішвілі говорить про той етап, коли основний ідейний задум ще не дозрів. У М. М. Кедрова питання стоїть інакше: до першої зустрічі з акторами основа задуму має вже бути сформульована режисером. «Перший, хто пізнає надзавдання, – писала відомий практик і теоретик театру М. О. Кнебель, – хто зливається з ним – це режисер...Він собі відповідає на запитання «в ім'я чого сьогодні я хочу ставити цю п'єсу», щоб потім його відповідь жила у душі кожного виконавця»².

Якщо ж говорити про підхід до цього питання самого Станіславського, то він пропонував тимчасово визначити надзавдання «приблизне, грубе, чорнове» після чотирьох етапів роботи, а саме: після розповіді акторами фабули, грання зовнішньої фабули, етюдів з минулого і майбутнього і, нарешті, передує СВН розповідь (з більшими подробицями) фізичних дій і фабули. Більш тонкі детальні і поглиблені запропоновані обставини. Зазначимо, щоправда, що у Станіславського мова йде про визначення надзавдання персонажа.

І все ж, запропонована Станіславським певна відстрочка звернення до СВН має принципове значення. Дійсно, адже СВН вимагає від митця накопичення відомостей про п'єсу і життя в ній персонажів, розуміння зв'язків між образами драматурга з повсякденням, тощо. Форсоване ж визначення надзавдання може призвести до звуження поля творчих пошуків, до штучного підтасування нових запропонованих обставин під вже існуюче формулювання. Відомий письменник Льюїс Керолл колись радив – думай про смисл, слова прийдуть самі. Як застереження від можливого «рабства» готових формулювань слід сприймати і наступне застереження М. О. Кнебель: «Поки у душі артиста чи режисера не виникне прагнення сказати своєю роллю чи всією виставою те, чим сповнена його душа, те, що шукає виходу, до того часу не слід братися за визначення»³.

Вимога про СВН має принципове значення в педагогічному процесі. Міра серйозності постановки акторського виховання, мабуть, вірніше за все визначається реальним практичним використанням вчення про надзавдання у педагогічному процесі. Попри всі відмінності у методичних підходах до проблем навчання акторів, саме питання опори на вчення про надзавдання, вважаємо, повинно бути точкою співпадіння думок.

Відносно короткий період навчання майбутніх акторів у театральних школах висуває дилему про співвідношення навичок і знань. Викладач ніби знаходиться перед вибором: чи обмежитись вузьким колом відомостей, необхідних студентам для вирішення конкретних творчих задач, чи озброїти студентів знаннями з найширшого кола питань акторського мистецтва, але які за браком уміння та досвіду в студентські роки реалізовані бути ще не можуть. Який би шлях не був обраний викладачем, але за нашим переконанням його студенти повинні бути озброєні відомостями про СВН і вмінням практично використовувати їх у процесі роботи над роллю. Важливо також, щоб у процесі звернення до СВН виникала б чітка спрямованість роботи, виникало б нове відчуття масштабу фактів і подій п'єси, щоб СВН насичувало сценічну дію новою енергією, давало відчуття цілісності сценічного буття. Тільки за цих умов можна виховати творчу потребу звернення до СВН як до логічного етапу роботи над роллю і виставою. СВН має розкривати перед студентами нові творчі горизонти. Якщо ж СВН присутнє в навчально-творчому процесі лише як данина вимозі К. С. Станіславського, як позначення як одного із способів руху до досягнення «життя людського духу» ролі, якщо звернення до СВН ніяк не пов'язане з наступною репетиційною роботою, то ставлення до нього, скоріш за все, буде як до прискіпливого і нудного чіпляння авторитета з далекого минулого. Тому таке велике значення має творча результативність звернення до СВН. Для того, хто хоч раз пройшов у творчих пошуках через «випалення» надзавданням, наступна робота поза ним завжди сприйматиметься компромісно.

Перші спроби СВН, про що свідчить практика відомих педагогів, повинні починатись уже на першому році навчання. Вже тут увага студентів орієнтується на визначення своїх цілей як у межах запропонованих обставин етюдів, так і відносно глядачів. Виховання психотехніки повинно

¹ Туманішвілі, М. (1983). *Режиссер уходит из театра*. Москва: Искусство, 223.

² Кнебель, М. (1984). *Поэзия педагогики*. Москва: ВТО, 278.

³ Там само, 281.

супроводжуватись оволодінням навичок її запліднення надзавданням. Практика показує, що при всьому розумінні значення надзавдання у творчому процесі і розуміння важливості його словесного визначення, складніш за все студенту вдається практичне осягнення того, що надзавдання повинно бути хвилюючим. Усвідомлення студентами цього положення найчастіше не реалізується у практичних пробах. Не в останню чергу це пов'язано з цілком природньою на даному етапі недостатністю рівня духовної змістовності, яка має прийти з подальшим життєвим досвідом.

Висновки. СВН – один з важливих етапів роботи актора школи Станіславського, яка взяла за основу принцип – через свідому психотехніку актора прокладати шлях до підсвідомої творчості його природи. Пошук СВН – це один з важливих моментів творчої роботи, який об'єднує всі акторські ампула і всі жанри драматургії. СВН необхідне в роботі кожного актора як на початковому етапі творчості, так і на наступних етапах для роботи послідовної і вірної, для закріплення результатів творчості.

Вимога про словесне визначення надзавдання знаходиться у відповідності з фундаментальною тезою системи Станіславського – від свідомих творчих зусиль митця до підсвідомої творчості його природи. Основні причини появи цієї вимоги є колективна природа театру, здатність мови формувати зміст надзавдання і поставати, як засіб організації творчої роботи, що сприяє руху до художньої цілісності.

Великого значення набуває точне визначення часу реалізації вимоги про СВН. Первинним є професійне пізнання твору драматурга, його змісту і форми. Лише після цього є сенс переходити до етапу пошуку надзавдання. Словесне визначення надзавдання за Станіславським не є самоціллю, воно спрямоване на пробудження сильного образно-чуттєвого відгуку митця.

References:

1. Vinogradskaja, I. (1971). *Zhizn i tvorcestvo K. S. Stanislavskogo: Letopis* [Life and Work of K. S. Stanislavsky: Chronicle]. Moscow : VTO. [in Russian].
2. Kedrov, M. M. (1978). *Stati, rechi, besedy, zametki* [Articles, speeches, conversations, notes]. Moscow : VTO. [in Russian].
3. Knebel, M. M. (1984). *Poeziia pedagogiki* [Poetry of Pedagogy]. Moscow: VTO. [in Russian].
4. Markov, P. (1965). *Pravda teatra* [The truth of the theater]. Moscow: Art. [in Russian].
5. Stanislavskii, K. S. (1954). *Sobranie cochinenii* [Collected works]. Moscow: Art, 2. [in Russian].
6. Stanislavskii, K. S. (1957). *Sobranie cochinenii* [Collected works]. Moscow: Art, 4. [in Russian].
7. Stanislavskii, K. S. (1953). *Rechi. Besedy. Pisma* [Articles. Speeches. Conversations. Letters]. Moscow: Art. [in Russian].
8. Tumanishvili, M. (1983). *Rezhisser ukhodit iz teatra* [The director leaves the theater]. Moscow: Art. [in Russian].

Zveme vás k účasti v časopise!

EVROPSKÝ FILOZOFICKÝ A HISTORICKÝ DISKURZ

Časopis vychází čtyřkrát ročně.

Články pro zveřejnění v prvním dílu časopisu jsou přijímány do dne 01. dubna a musí být publikovány do dne 30. dubna.

Články pro zveřejnění v druhém dílu časopisu jsou přijímány do dne 01. června a musí být publikovány do dne 30. června.

Články pro zveřejnění v třetím dílu časopisu jsou přijímány do dne 01. října a musí být publikovány do dne 31. října.

Články pro zveřejnění ve čtvrtém dílu časopisu jsou přijímány do dne 01. prosince a musí být publikovány do dne 31. prosince.

Doba konečného přinesení článků pro každé číslo časopisu je přibližná. Vzhledem k tomu že je až moc velký počet položek v portfoliu redakce, redakční rada může libovolně změnit tuto dobu.

Požadávky k rukopisům:

Objem - 10–30 stranek. Jazyk článků – česky, ukrajinský, angličtina, francouzština, němčina.

U článků podávaných v libovolném jazyce, nezbytně v angličtině musí být uvedeno :

Anotace objemem 1800-1900 znaků, název článku a úplná informace o autorovi: jméno a příjmení, titul, akademický titul, pracovní funkce, postavení, zaměstnání.

Poznámky pod čarou – na každé stránce.

Odkazy na zdroje na konci článku – volitelný.

Bibliografické popisy zdrojů a odkazy by měly být poskytovány na základě norem APA (American Psychological Association).

Ilustrace k článkům (grafické a výkresy) musí být uvedený ve formátu TIFF nebo JPEG (každá postava v samostatném souboru/dokumentu).

Všimněte si, prosíme, při zpracování ilustraci že v časopisu není použit barevný tisk.

Rukopisy které nesplňují tyto technické požadavky redakční kolégie neregistruje a nebude probírat s účelem tisku a zveřejnění.

Adresa pro korespondenci:

E-mail: publications@ephd.cz

Web: <http://ephd.cz>

Adresa:

BEROSTAV DRUŽSTVO, Vlastislavova 562/15, 140 00, Praha 4 - Nusle

PŘÍKLADY ÚPRAVY BIBLIOGRAFICKÉHO POPISU ZDROJŮ A LITERATURY DLE POŽADAVKŮ APA-STYLE

Všeobecná pravidla:

Bibliografický popis zdrojů a literatury v odkazech na každé stránce a v transliterovaném seznamu literatury (references) musí být zpracován na základě norem APA-Style, v souladu s požadavky APA (American Psychological Association). Níže jsou uvedeny příklady zpracování nejběžnějších bibliografických zdrojů. Více informace dostanete na stránce <http://www.apastyle.org>.

Při úpravě bibliografických popisů zdrojů a literatury dejte si pozor na způsob psaní: rovně a kurzivou (*Italic*) a také na postupnost umístění prvků odkazu.

Paginální odkazy na zdroje a literaturu se uvádí v původním jazyce (v jazyce originálů), totiž nepřekládají se a netransliterují se. Citace jsou také uváděny v původním jazyce článku.

Seznam literatury (references) na konci článku se uvádí latinkou. Pokud se musí uvést odkaz na články v písmu cyrilici (včetně článků v ukrajinštině nebo v ruštině) otištěné dříve v časopisech a sbírkách, doporučujeme tuto variantu struktury bibliografických odkazů v sekci References:

- Jméno a příjmení autora/-ů (transliterace);
- Transliterovaný název článku a jeho překlad v angličtině, který má být umístěn v hranatých závorkách: [];
- Název zdroje (transliterace) a překlad jeho názvy v jazyce anglickém: [];
- Výchozí údaje s anglickým zápisem.

V seznamu literatury (references) místo vydání pro zdroje v jazyce anglickém a ukrajinštině se uvádí v angličtině, a název nakladatelství se transliteruje.

Pro automatickou transliteraci názvů zdrojů v písmu cyrilici dá se použít další stránky:

- pro zdroje v ruštině: <http://www.translit.ru>,
- pro zdroje v ukrajinštině: <http://www.slovnkyk.ua/services/translit.php>.

Odkaz na web-zdroje se má sestavit dalším způsobem: jméno autora web-stránky, název stránky, název web-stránky (píše se kurzivou (*Italic*)), adresu web-stránky oddělenou znaky < >: <URL> a pokud je možné datum poslední návštěvy/ náhledu web-stránky v zaoblených závorkách: () . Název měsíce nahlédnutí do web-stránky se uvádí v jazyce článku.

Pro vaše pohodlí jsou následující příklady uvádění zdrojů a literatury rozděleny podle typu zdroje, a každý se uvádí ve dvou variantách po sobě: první je příklad odkazu na každé stránce, druhý je příklad odkazu na stejný zdroj, jenže jak se má uvádět v seznamu literatury (references).

Monografie:

Classen, A. (2007). *Old Age in the Middle Ages and the Renaissance: Interdisciplinary Approaches to a Neglected Topic*. Berlin: Walter de Gruyter, 575.

Classen, A. (2007). *Old Age in the Middle Ages and the Renaissance: Interdisciplinary Approaches to a Neglected Topic*. Berlin: Walter de Gruyter. [in English].

Скальковський, А. (1994). *Історія Нової Січі, або останнього Коша Запорозького*. Дніпропетровськ: Січ, 678.

Skalkovskyi, A. (1994). *Istoriia Novoi Sichi, abo ostann'oho Kosha Zaporozkoho* [History of the New Host or the last government Zaporizhia]. Dnipropetrovsk: Sich. [In Ukrainian]

Moynihan, D.P., Glazer, N. (1975). *Ethnicity: Theory and Experience*. Cambridge: Harvard University Press, 5.

Moynihan, D.P., Glazer, N. (1975). *Ethnicity: Theory and Experience*. Cambridge: Harvard University Press. [in English]

Мазуренко, В. Ішук, О. (2008). *Василь Кук Головний командир УПА*. Рівне: Видавець Олег Зень, 14-21.

Mazurenko, V. Ishchuk, O. (2008). *Vasyl Kuk Holovnyi komandyr UPA*. [Vasyl Kuk is the Chief commander of the UPA]. Rivne: Vydavets Oleh Zen. [in Ukrainian].

Článek v časopise:

Bauerlein, M. (2004-2005). Booker T. Washington and W. E. B. Du Bois: The origins of a bitter intellectual battle. *The Journal of Blacks in Higher Education*, 46, 106-114.

Bauerlein, M. (2004-2005). Booker T. Washington and W. E. B. Du Bois: The origins of a bitter intellectual battle. *The Journal of Blacks in Higher Education*, no. 46, 106-114. [in English].

Musilová, K. (2017). Možnosti aplikace konceptu postmateriálního štěpení na substátních úrovních. *Central European Political Studies Review*, 19(1), 55-75. doi:http://dx.doi.org/10.5817/CEPSR.2017.1.55

Musilová, K. (2017). Možnosti aplikace konceptu postmaterialního štěpení na substatních úrovních. [The Possibilities and Limits of Applying the Concept of Postmaterial Cleavage on Sub-State Levels]. *Central European Political Studies Review*, no. 19(1), 55-75. doi: http://dx.doi.org/10.5817/CEPSR.2017.1.55 [in Czech].

Nye, J.S., Owens, W.A. (1996). America's Information Edge. *Foreign Affairs*, March/April, 49-67.

Nye, J.S., Owens, W.A. (1996). America's Information Edge. *Foreign Affairs*, March/April, 49-67. [in English].

Botan, M., Corbu, N., Sandu, D. (2016). The complicated relation between news frames and political trust: a case study of Romania. *Středoevropské politické studie*, 18(2-3), 122-140. doi:http://dx.doi.org/10.5817/CEPSR.2016.23.122

Botan, M., Corbu, N., Sandu, D. (2016). The complicated relation between news frames and political trust: a case study of Romania. *Stredoevropske politické studie*. [The Middle East European Political Studies], no. 18(2-3), 122-140. doi:http://dx.doi.org/10.5817/CEPSR.2016.23.122 [in English].

Teze a myšlenky konference:

Башлик, Д.О. (2015). Історичні передумови для сучасного економічного суперництва Японії та Китаю. *Політологія, філософія, соціологія: контури міждисциплінарного перетину: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 15-16 жовтня 2015 р.)*, 89-91.

Bashlik, D.O. (2015). Istorichni peredumovi dlya suchasnoho ekonomichnogo supernictva Yaponiy ta Kitayu. [Historical prerequisites for the current economic rivalry of Japan and China]. *Politologiya, filosofiya, sociologiya: konturi mizhdisciplinarnogo peretinu: materialy III Mizhnarodnoi naukovo-praktichnoi konferencii (m. Odesa, 15-16 zhovtnya 2015 r.)*. [Political science, philosophy, sociology: contours of the interdisciplinary section: materials of the 3rd International Scientific and Practical Conference (Odesa, October 15-16, 2015)], 89-91. [in Ukrainian].

Давиденко, М.Л., Сірик, О.М. (2013) Сучасні проблемні питання тлумачення статті 152 Кримінального кодексу України. *Правове життя сучасної України: матеріали Міжнародної наукової конференції професорсько-викладацького та аспірантського складу (м. Одеса, 16-17 травня 2013 р.)*, 2, 284-285.

Davidenko, M.L., Sirik, O.M. (2013) Suchasni problemni pitannya tлумachennya statti 152 Kriminalnogo kodeksu Ukraini. [Current issues of interpretation of Article 152 of the Criminal Code of Ukraine]. *Pravove zhittya suchasnoi Ukraini: materialy Mizhnarodnoi naukovo konferencii profesorsko-vikladackogo ta aspirantskogo skladu (m. Odesa, 16-17 travnya 2013 r.)* [The Legal Life of Modern Ukraine: Materials of the International Scientific Conference of the Teaching and Postgraduate Students (Odessa, May 16-17, 2013)], 2, 284-285. [in Ukrainian].

Odkazy na web-stránky:

Burghardt, W.E.B. Strivings in the Negro People. *World edition – The Atlantic*. <<https://goo.gl/EntdDB>> (2016, August, 20).

Burghardt, W.E.B. Strivings in the Negro People. *World edition – The Atlantic*. <<https://goo.gl/EntdDB>> [in English]. (2016, August, 20).

Тихонов, А. К. Политика Российской империи по отношению к католикам, мусульманам, иудеям в последней четверти XVIII – начале XX в. *disserCat - электронная библиотека диссертаций*.

<www.dissercat.com/content/politika-rossiiskoi-imperii-po-otnosheniyu-k-katolikam-musulmanam-iudeyam-v-poslednei-chetve> (2017, февраль, 01).

Tihonov, A.K. (2008). Politika Rossijskoj imperii po otnosheniju k katolikam, musul'manam, iudejam v poslednej chetverti XVIII – nachale XX v. [Politics of the Russian Empire in relationships for Catholics, Muslims, yudeyam in posledney fourth XVIII - early twentieth century]. *dissercat - ehlektronnaya biblioteka dissertacij*. [dissercat - electronic library of dissertations]. <www.dissercat.com/content/politika-rossiiskoi-imperii-po-otnosheniyu-k-katolikam-musulmanam-iudeyam-v-poslednei-chetve> (2017, February, 01). [in Russian].

Hadiz, V.R., Chryssogelos A. Populism in world politics: A comparative cross-regional perspective. *International Political Science Review: SAGE Journals*. <<http://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0192512117693908>> (2017, September, 18).

Hadiz, V.R., Chryssogelos A. Populism in world politics: A comparative cross-regional perspective. *International Political Science Review: SAGE Journals*. <<http://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0192512117693908>> [in English]. (2017, September, 18).

How Martin Luther King's 'I Have A Dream' Speech Changed The World. *The World Post*. <<http://goo.gl/8qpRnr>> (2016, December, 10).

How Martin Luther King's 'I Have A Dream' Speech Changed The World. *The World Post*. <<http://goo.gl/8qpRnr>> [in English]. (2016, December, 10).

Archivní zdroje a rukopisy:

Державний архів Хмельницької області, ф.120, оп.1, спр.91, 25 арк.

Derzhavnyi arkhiv Khmelnytskyi oblasti [State Archives of Khmelnytsky Region], f. 120, op. 1, spr. 91. [in Ukrainian].

Інститут рукопису ЦНБ ім. В.І. Вернадського, Ф. 9, Оп. 1, Спр. 1527–1578, арк. 14.

Institut rukopysu TsNB im. V.I. Vernadskoho [Institute of Manuscript V.I. Vernadsky Central Scientific Library], F. 9, Op. 1, Spr. 1527–1578. [In Church Slavonic]

Центральний державний історичний архів України в м. Києві, ф. 442, оп. 445, спр.15, арк. 46.

Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy v m. Kyievi [Central State Historical Archive of Ukraine in Kyiv], f. 533, op. 1-a, spr. 15 [in Ukrainian].

Become a Contributor for the Journal

EUROPEAN PHILOSOPHICAL AND HISTORICAL DISCOURSE

The Journal is issued 4 times per year.

Articles for publication in the first issue of the Journal are accepted until April, 1 and will be published until April, 30.

Articles for publication in the second issue of the Journal are accepted until June, 1 and will be published until June, 30.

Articles for publication in the third issue of the Journal are accepted until October, 1 and will be published until October, 31.

Articles for publication in the fourth issue of the Journal are accepted until December, 1 and will be published until December, 31.

Requirements to manuscripts

Page Limit is 10 – 30 pages (TNR, 14, interval – 1,5)

The language of articles is Czech, Ukrainian, English, Polish, French and German.

For an article in any language, which is submitted to the Journal the following is required:

- full first, middle and last name of an author, a title of an article, an abstract (1800-1900 characters) and keywords in English and in a language of an article;
- complete information about an author; academic title, academic degree, position, and place of employment in English and in a language of an article;
- footnotes are allowed, no endnotes. Footnotes should be given page by page in original language, that is not to be translated or transliterated;
- usual list of bibliography is not required in the end of an article;
- however, the list of cited and used in an article literature is additionally required in the end and should be given in Latinised form. All Cyrillic letters should be transliterated to Latin script.

Page by page footnotes (with numeration on every page) should be performed by means of so called “automatic references” in MS WORD.

Bibliography description of literature should be arranged in accordance with the agreements of the American Psychological Association (APA). The examples are given below.

Illustrations to articles (graphics and images) should be submitted in the TIFF or JPEG format (each image in a separate file). While preparing illustrations authors should take into account that colour printing is not available in the Journal.

The editorial board do not register and do not review for publication manuscripts that do not comply with the aforementioned requirements.

Address for service:

E-mail: publications@ephd.cz

Web: <http://ephd.cz>

Mailing Address:

BEROSTAV DRUŽSTVO, Vlastislavova 562/15, 140 00, Praha 4 - Nusle

RULES AND EXAMPLES OF REFERENCING ACCORDING TO APA-STYLE REQUIREMENTS

General rules:

Bibliographic descriptions of sources and literature in footnotes and transliterated list of sources (references) should be arranged in accordance with the agreements of the American Psychological Association (APA). Below are examples of how to arrange the most common bibliographic sources. For more information see: <http://www.apastyle.org>

When arranging bibliographic descriptions of sources and literature it is necessary to consider regular and cursive (*Italic*) text fonts, as well as the sequence of elements in a reference.

Footnotes should be provided in the original language of a source to which you refer, that is, they are not translated or transliterated. Quotes within the article should be provided in the language of the article.

References at the end of the article should be Latinized. When making bibliographic references to Cyrillic (including Ukrainian and Russian) articles, published in journals and almanacs, we strongly recommend the following structure of references:

- Name of author/authors (transliterated);
- original title of the article transliterated by Latin symbols and its English translation in square brackets [];
- original title of the source transliterated by Latin symbols and its English translation in square brackets [];
- publisher's imprint information in English.

In References, when indicating a city of publication both in English and Cyrillic sources, the name of the city should be given in English, while the name of the publishing house should be transliterated.

For automatic transliteration of Cyrillic sources, you can use the following resources <http://www.translit.ru> – for sources in Russian; and <http://www.slovnyk.ua/services/translit.php> – for sources in Ukrainian.

When arranging references on website materials, a reference should include author's name, title of the page, name of the site (*typed in Italic font*), site address <URL>, marked by <> symbols, and, if possible, the date when this page was last browsed (in round brackets). The month is provided in the language of the article.

For your convenience, below you can see examples of arranging bibliographic descriptions of sources and literature organized by source type; each one is given in two formats sequentially: the first one is the footnote example; the second is the example of arranging the same source in References.

Monograph:

Gordon, M.M. (1964). *Assimilation in American life. The role of Race, Religion and National Origins*. New York: Oxford University Press, 74.

Gordon, M.M. (1964). *Assimilation in American life. The role of Race, Religion and National Origins*. New York: Oxford University Press. [in English]

Скальковський, А. (1994). *Історія Нової Січі, або останнього Коша Запорозького*. Дніпропетровськ: Січ, 678.

Skalkovskyi, A. (1994). *Istoriia Novoi Sichi, abo ostann'oho Kosha Zaporozkoho* [History of the New Host or the last government Zaporizhia]. Dnipropetrovsk: Sich. [In Ukrainian]

Moynihan, D.P., Glazer, N. (1975). *Ethnicity: Theory and Experience*. Cambridge: Harvard University Press, 5.

Moynihan, D.P., Glazer, N. (1975). *Ethnicity: Theory and Experience*. Cambridge: Harvard University Press. [in English]

Мазуренко, В. Ішук, О. (2008). *Василь Кук Головний командир УПА*. Рівне: Видавець Олег Зень, 14-21.

Mazurenko, V. Ishchuk, O. (2008). *Vasyl Kuk Holovnyi komandyr UPA*. [Vasyl Kuk is the Chief commander of the UPA]. Rivne: Vydavets Oleh Zen. [in Ukrainian].

Journal article:

Bauerlein, M. (2004-2005). Booker T. Washington and W. E. B. Du Bois: The origins of a bitter intellectual battle. *The Journal of Blacks in Higher Education*, 46, 106-114.

Bauerlein, M. (2004-2005). Booker T. Washington and W. E. B. Du Bois: The origins of a bitter intellectual battle. *The Journal of Blacks in Higher Education*, no. 46, 106-114. [in English].

Musilová, K. (2017). Možnosti aplikace konceptu postmateriálního štěpení na substátních úrovních. *Central European Political Studies Review*, 19(1), 55-75. doi:<http://dx.doi.org/10.5817/CEPSR.2017.1.55>

Musilová, K. (2017). Možnosti aplikace konceptu postmaterialního shtepeni na substatnih urovnih. [The Possibilities and Limits of Applying the Concept of Postmaterial Cleavage on Sub-State Levels]. *Central European Political Studies Review*, no. 19(1), 55-75. doi: <http://dx.doi.org/10.5817/CEPSR.2017.1.55> [in Czech].

Nye, J.S., Owens, W.A. (1996). America's Information Edge. *Foreign Affairs*, March/April, 49-67.

Nye, J.S., Owens, W.A. (1996). America's Information Edge. *Foreign Affairs*, March/April, 49-67. [in English].

Botan, M., Corbu, N., Sandu, D. (2016). The complicated relation between news frames and political trust: a case study of Romania. *Středoevropské politické studie*, 18(2-3), 122-140. doi: <http://dx.doi.org/10.5817/CEPSR.2016.23.122>

Botan, M., Corbu, N., Sandu, D. (2016). The complicated relation between news frames and political trust: a case study of Romania. *Stredoevropske politichke studie*. [The Middle East European Political Studies], no. 18(2-3), 122-140. doi:<http://dx.doi.org/10.5817/CEPSR.2016.23.122> [in English].

Conference paper:

Башлик, Д.О. (2015). Історичні передумови для сучасного економічного суперництва Японії та Китаю. *Політологія, філософія, соціологія: контури міждисциплінарного перетину: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 15-16 жовтня 2015 р.)*, 89-91.

Bashlik, D.O. (2015). Istorichni peredumovi dlya suchasnoho ekonomichnogo supernictva Yaponiy ta Kitayu. [Historical prerequisites for the current economic rivalry of Japan and China]. *Politologiya, filosofiya, sociologiya: konturi mizhdisciplinarnogo peretinu: materialy III Mizhnarodnoi naukovo-praktichnoi konferencii (m. Odesa, 15-16 zhovtnya 2015 r.)*. [Political science, philosophy, sociology: contours of the interdisciplinary section: materials of the 3rd International Scientific and Practical Conference (Odesa, October 15-16, 2015)], 89-91. [in Ukrainian].

Давиденко, М.Л., Сірик, О.М. (2013) Сучасні проблемні питання тлумачення статті 152 Кримінального кодексу України. *Правове життя сучасної України: матеріали Міжнародної наукової конференції професорсько-викладацького та аспірантського складу (м. Одеса, 16-17 травня 2013 р.)*, 2, 284-285.

Davidenko, M.L., Sirik, O.M. (2013) Suchasni problemni pitannya tлумachennya statti 152 Kriminalnogo kodeksu Ukraini. [Current issues of interpretation of Article 152 of the Criminal Code of Ukraine]. *Pravove zhittya suchasnoi Ukraini: materialy Mizhnarodnoi naukovo konferencii profesorsko-vikladackogo ta aspirantskogo skladu (m. Odesa, 16-17 travnya 2013 r.)* [The Legal Life of Modern Ukraine: Materials of the International Scientific Conference of the Teaching and Postgraduate Students (Odessa, May 16-17, 2013)], 2, 284-285. [in Ukrainian].

Web-link:

Burghardt, W.E.B. Strivings in the Negro People. *World edition – The Atlantic*. <<https://goo.gl/EntdDB>> (2016, August, 20).

Burghardt, W.E.B. Strivings in the Negro People. *World edition – The Atlantic*. <<https://goo.gl/EntdDB>> [in English]. (2016, August, 20).

Тихонов, А. К. Политика Российской империи по отношению к католикам, мусульманам, иудеям в последней четверти XVIII – начале XX в. *disserCat - электронная библиотека диссертаций*.

<www.dissercat.com/content/politika-rossiiskoi-imperii-po-otnosheniyu-k-katolikam-musulmanam-iudeyam-v-poslednei-chetve> (2017, февраль, 01).

Tihonov, A.K. (2008). Politika Rossijskoj imperii po otnosheniju k katolikam, musul'manam, iudejam v poslednej chetverti XVIII – nachale XX v. [Politics of the Russian Empire in relationships for Catholics, Muslims, yudeyam in posledney fourth XVIII - early twentieth century]. *dissercat - ehlektronnaya biblioteka dissertacij*. [dissercat - electronic library of dissertations]. <www.dissercat.com/content/politika-rossiiskoi-imperii-po-otnosheniyu-k-katolikam-musulmanam-iudeyam-v-poslednei-chetve> (2017, February, 01). [in Russian].

Hadiz, V.R., Chryssogelos A. Populism in world politics: A comparative cross-regional perspective. *International Political Science Review: SAGE Journals*. <<http://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0192512117693908>> (2017, September, 18).

Hadiz, V.R., Chryssogelos A. Populism in world politics: A comparative cross-regional perspective. *International Political Science Review: SAGE Journals*. <<http://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0192512117693908>> [in English]. (2017, September, 18).

How Martin Luther King's 'I Have A Dream' Speech Changed The World. *The World Post*. <<http://goo.gl/8qpRnr>> (2016, December, 10).

How Martin Luther King's 'I Have A Dream' Speech Changed The World. *The World Post*. <<http://goo.gl/8qpRnr>> [in English]. (2016, December, 10).

Archival sources and manuscripts

Державний архів Хмельницької області, ф.120, оп.1, спр.91, 25 арк.

Derzhavnyi arkhiv Khmelnytskyi oblasti [State Archives of Khmelnytsky Region], f. 120, op. 1, spr. 91. [in Ukrainian].

Інститут рукопису ЦНБ ім. В.І. Вернадського, Ф. 9, Оп. 1, Спр. 1527–1578, арк. 14.

Institut rukopysu TsNB im. V.I. Vernadskoho [Institute of Manuscript V.I. Vernadsky Central Scientific Library], F. 9, Op. 1, Spr. 1527–1578. [In Church Slavonic]

Центральний державний історичний архів України в м. Києві, ф. 442, оп. 445, спр.15, арк. 46.

Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy v m. Kyievi [Central State Historical Archive of Ukraine in Kyiv], f. 533, op. 1-a, spr. 15 [in Ukrainian].